

A szupervízió mint transzcendens pillantás

A SZUPERVÍZIÓS SEGÍTŐFOLYAMAT MEGHATÁROZÁSA

1. Általános definíciók

A szupervíziónak több érvényes megközelítése is létezik. Én, elismerve más irányok értékeit és létjogosultságát, az európai, azon belül is a holland iskola irányának megfelelően közelítem meg.¹ A következő, *Sárvári György* által megfogalmazott definícióval határozom meg a szupervízió mibenlétét: „A szupervízió olyan indirekt tanulási folyamat, amely a kommunikációs szűrők mögött rejlő prekoncepciók, előítéletek, indulatáttételek feltárásával egy szakmai kontextusban segít hozzá a személyi kompetencia fejlődéséhez. A szakmai helyzetekből adódó elakadásokra való reflexió olyan megértést tesz lehetővé, ahol az önismeret által bővül a szakmai hozzáértés.”² Felfogásom szerint ebből hiányzik a tanácsadás funkciója, ami több más definícióban benne foglaltatik.³

A szupervízió mint professzionális segítő-kísérő folyamat a szakmai működés megakadásaival foglalkozik. Mivel azonban a személyi szakmai és egyéb – magánéleti, lelki, társas stb. – működése nem választható el egymástól élesen, és mert nagyon gyakori tapasztalat, hogy a szakmai működés esetleges leválása a személyiség egyéb megnyilvánulási területein gyakorolt szokásokról, vagy azokkal való ellentétessége csak látszólagos, a szakmai működéssel való belső munka a teljes személyiség fejlesztésének lehetőségét is magában foglalja. A szupervíziós munka távlataiban mindig a változás-fejlődés irányába mutat, ez feszíti ki a szakmai működésből hozott esetek ugródeszkájától induló belső folyamat ívét, erre irányul igazából a szer-

ződés is, amelyet a munka elején köt a szupervízor a szupervizálttal. Ahogy *Sárvári* írja: „a szupervízió az egyik leghatékonyabb személyiségfejlesztő modell”, lényege a tapasztalati tanulás, speciális körülmények között.⁴

2. A szupervízió sajátosságai

A szupervízió a szabadság és felelősség pillérein nyugszik: alapkövetelménye a szupervizált belső elhatározása és elköteleződése a változási folyamat mellett. Ha ez hiányzik, megtörik, akkor a folyamat csak lehetőségeket tud előhozni: tényleges fejlesztés nem történik.⁵ A szupervízor nem guru, nem varázsló, nem különös médium, aki beavatottságánál fogva többet lát, és ezért olyat is tud, amit a másik nem. Viszont olyan szakember, aki képes medret teremteni ahhoz a történéshez, amely során a másik berögzült és őt a személyes fejlődésében akadályozó működésétől a továbblépéshez talál. Mivel ez a másik szabadságának teljes tiszteletével történik, nem a sikerre irányul. A szupervízornak hatalma nincs és nem lehet a másik felett, mivel ez a felelősség olyan átvállalását is jelentené, amely a szupervizált tényleges átalakulását leszűkített mederbe szorítaná.

A szupervíziónak nincs külön módszertana vagy előzetesen letett pillérei. Bár fontos megemlíteni, hogy módszertanilag természetesen kidolgozott, mégis olyan folyamatot jelent, amely személyek közötti interakcióban, együttműködésben, a tudatosság és a reflektív jelenlét erőterében zajlik.⁶ Egyfajta ráhagyatkozás jellemzi a valóságra, a megjelenő tartalmakra, a helyzetben rejlő hívásokra. A figyelem és alázat magatartása jellemző a szupervíziós munkára:

1 Sárvári Gy.: Az európai és az angolszász szupervíziós gyakorlat néhány eltérése a szupervízió folyamattanulásának tükrében. In *Supervisio Hungarica Füzetek. Tanulmányok a szupervízió köréből II. A szupervízió koncepcionális kérdései*. Budapest, 1996, 25. ■ 2 Uo. 25. ■ 3 Belardi, N.: *Supervision. Grundlagen, Techniken, Perspektiven*. München, 2005, Verlag C. H. Beck, 15. ■ 4 Sárvári Gy.: Az európai és az angolszász..., i. m. 25–26. ■ 5 Vö. Wolff, H.: *Jézus, a pszichoterapeuta*. Budapest, 1995, Egyházfórum, 12–44. ■ 6 Sárvári Gy.: Az európai és az angolszász..., i. m. 28.

a szakember minden tudását elengedi, és kiszolgáltatja magát annak, ami történik, a változás bizonytalanná tevő lehetőségével és a figyelem biztonságot adó irányával. Figyelmének minősége csak úgy érvényesülhet, ha háttérbe helyezi saját érdeklődését, segítővágát, részvétét stb.

A módszertan és a kontroll igényének hiányából fakad, hogy a szupervízió nyitva áll a folyamat történéseire, és a siker, az előrelépés kegyelmi pillanatként születik meg: olyan előidézhetetlen, csak befogadható pillanatként, amelyre irányul a szupervíziós munka, de amely a szupervíziós tapasztalat szerint kivonja magát az irányíthatóság és előidézhetőség világából. A szupervízor mint jó vadász bizonyos jelekből éri közelségét vagy lehetőségét, de nem tudja erőltetni, siettetni, sőt: mindezzel távolítaná. Csupán saját nyitottságát tudja fokozni, tisztítani, hogy ha a pillanat érkezik, jelen legyen és jelen lenni segítsen.

A szupervízor legfőbb munkaeszköze ön maga: belső történései, megérzései, iránytűje. Ezért belebocsátkozik a folyamatba: nem kívülről, biztonságból szemléli, bár nem is vész bele. Kettős módon van jelen: miközben figyelmével teljesen a másik felé fordul, saját belső mozgásaira is ügyel, és azok jelzéseit is fogja.

A szupervízió alapja a bizalom légkörének megteremtése, ebben tud kibontakozni, működni. Bizalom, elfogadó szeretet nélkül nem működik a közös munka. A szeretet ebben az összefüggésben a másik tényleges érdekét, javát és törekvését segíti, nem ellenére, de akár pillanatnyi kedve ellen is. Ez a szeretet segít érzékelni is az irányt, a súlyt, a másik belső mozgását, és olyan szemet nyit, amely nélkül a szupervízor mindenképpen felületesebben látna.

3. A szupervíziós munka és a kereszténység alapértékeinek kapcsolódásai

A szupervízió és a keresztény tanítás kapcsolódási pontjai

A szupervízió meghatározásakor észrevehető a keresztény spirituális hagyomány megjelenése a segítőfolyamat leírásában. A legfontosabb fogalmak:

Szabadság: A személy szabadsága, a szabad akarat és felelősség mint alapérték és kiindulási pont.⁷

Személyközpontúság: A személy tisztelete, egyedisége és a folyamat egyedi volta, mindig kitalálhatatlan újdonsága: a sémákkal és rutinnal szembe forduló irány.

Testvériség: Egyik embernek a másikra való rászorultsága, egy közösség, emberi testvériség képe a háttérben: amennyiben a szupervízió, a rálátás egy másik személy vagy csoport közreműködésével, a „személyes találkozás aktualitására”⁸ jön létre.

Áldozat: A szupervízor figyelmében bizonyos értelemben „meghalasztja” saját személyes működését, háttérbe szorítja, és aszketikusan, magáról lemondva a másíknak adja idejét és figyelmét teljességét, még azt a kettős figyelmet is, amelynek egyik ága saját, a folyamathoz kapcsolott történéseit figyeli.

Kegyelem: A folyamatban való tényleges előrehaladás kegyelmi működés, amely kívül esik az irányíthatóság területén.

Szeretet: Aminek nem az érzelmekhez van köze, hanem a másik feltétel nélküli elfogadása, bizalom ajándékozása, ami feltétele a közös munkának, a folyamat megtartója, biztos alap, amelynek megléte a szupervízor részéről bátorságot ad a szupervizálnak, hogy maga is szeretettel nézze saját történéseit.

Nyitottság: A hipotézisekkel és reflexióval való munka állandó nyitottságot jelent, a meglátások újraértelmezésének esélyét teszi lehetővé, változásra tesz képessé a változásnak mint a folyamat alapjellemzőjének tapasztalatával. A folyamat előre nem tervezhetősége miatt ez a nyitottság a váratlanra, kontrollálhatatlanra, meglepőre abszolút nem kiszámítható képet hordoz a valóságról, ennek ellenére vagy emögött pedig bizalmat, amely a kiszámíthatatlanság ellenére

⁷ A szabadsággal kapcsolatos az egyik legmesszebbre visszanyúló keresztény teológiai vita (Isten mindenhatósága és az emberi szabad akarat), s a mai keresztény egyházak is többféleképpen vélekednek a személyes szabadság mértékéről és súlyáról, de abban nincs különbség köztük, hogy a szabadságot Isten ajándékának és az emberi méltóság legfontosabb alapjának tartják. ■ ⁸ Sárvári Gy.: Az európai és az angolszász..., i. m. 28.

ráhagyatkozásban jelenik meg. Ebben feltűnik a látható valóság mögött felsejlő biztos, örök léttörvények átalakító erejének tapasztalata, és a kereszténység emberképe, a megtérő, megváltozó, metanoiát átélő, változásra képes és a változásnak kitett ember.

Hit: Abban az értelemben szükséges a szupervízió folyamatához, hogy a közös munka során elkerülhetetlenek a sötét szakaszok, sőt, a teljes elbizonytalanodás és akár a szupervízor részéről is bekövetkező zavar. E szakaszok fontosak, és hozzátartoznak a komoly belső munkához, ugyanakkor a sötétség, káosz beállásakor semmi más fogódzó nincs a továbbhaladáshoz, mint a nyitott figyelem és a sötétség kitartó elviselése, annak biztos tudatában, hogy ez a sötétség továbbvisz, vezet valahová. E pillanatokban nincs semmi támpont, csupán a szupervízor hite és a szupervizáltak bizalma, illetve hite abban, hogy van valami, ami működik, sőt, éppen így működik, a káoszon át. Bátorság szükséges a sötétséghez,⁹ s e bátorságnak az alapja az, amit itt hitnek nevezek.

Ezt az élményt a keresztények a húsvéti misztériumhoz kötik, a halálon át élethez vezető úthoz. Lehet reménynek is nevezni, ha „arról a reményről van szó, amely a sötétség, az útvesztés, az elbizonytalanodás helyzetéből a fény felé mutat, utat talál, és új biztonságot alakít ki. Keresztény értelemben ez a remény Istenben van megalapozva, aki a pusztában és a száműzetésben is úton van az ő népével.”¹⁰

Mindezekben a szupervízió szemben áll azokkal az irányokkal, amelyek az emberről másképpen gondolkodnak. Ilyen különbség lehet a más megközelítésekre jellemző, lépésről lépésre megtervezett vagy kontrollált beavatási vagy fejlesztési séma, az egyik embernek a másik feletti tudása, hatalma, illetve az ezzel való (vissza)élés,¹¹ a különböző beavatottsági fokok közti különbség és a különböző lépcsőfokokon lévő személyek közti tér átjárhatatlansága, a függések, alá- és fölérendeltségek, a szabadság

tagadása, bármilyen természetű determináltság hite, a bármilyen személyes érzékenységen, adottságon, tapasztalaton alapuló, véglegesnek, biztosnak tűnő ítéletek stb.

A transzcendens megjelenése a szupervízióban

A felsorolt jellemzők mindegyike a transzcendenciára nyíló ablak.

A *szabadság* és felelősség elfogadása,¹² a saját sors és élet történéseiért vállalt személyes felelősség csak akkor elképzelhető, ha a személy választások elé van állítva, és azokban szabadon dönthet. A választások lehetősége, és a következmények, amelyek az egyes döntéseket követik, komolyságot és súlyt adnak az emberi döntéseknek. Ha ez nem is feltétlenül jelent transzcendens távlatot, a felelősség révén olyan etikai súlyt helyez az emberre, amely további követelményeket támaszt. Ilyennek látom a helyes döntéshez szükséges mérce, az eligazító jelek, az összefüggések lehetőségig való belátását, amelyeknél az ember beleütközik határaiba. Így a szabadság élménye a határok élménye is, és a végesnek a végtelennel való találkozási pontja.

A *személyközpontúság* annak a tapasztalatnak elismerése és alapvető axiómaként való elfogadása, hogy minden ember története, világa, fejlődésének ritmusa megismételhetetlenül egyedi. Ahelyett, hogy a személyeket sémára szabva az egyszerűsítés bármilyen kísértésének engednénk, mindenkinek megadjuk a teret, lehetőséget, hogy saját világát megjeleníthesse. Ez a tisztelet a másik *mássága* felé egyfajta önlegyőzést követel: mert elsősorban saját korlátaimat kell túllépni, amikor a másiknak megengedem, hogy egészen önmaga legyen. Egyáltalán: a mássikkal való kapcsolódás pillanatában élem át saját korlátom létét, hiszen a korlát jelzi, hogy itt kezdődik a másik világ. Kapcsolódás, találkozás nélkül nem is ismerem saját korlátom létét, vagy legalábbis nem tapasztalom meg. *Martin Buber* ezt Te-kapcsolatnak nevezi, és azt mond-

9 Belardi, N.: *Supervision*, i. m. 81. ■ 10 Schaupp, K.: Zum Konzept der „Neugründung”. Begriff und historisch-sozialer Kontext. Es geht nicht ohne Wagnis – Neugründung als schöpferische Treue. In *Erneuerung oder Neugründung?* Mainz, 2002, Matthias-Grünwald-Verlag, 14. ■ 11 Ilyen jellegű, pozitív példával lehet találkozni az irodalomban *Goethe* nevelésregényeiben, például a *Wilhelm Meisterben*. ■ 12 A felnőtt ember egyik legfontosabb sajátosságának tartja *Thorwald Dethlefsen*, hogy egy transzcendens háttérre támaszkodva vállalja a felelősséget az életéért. Dethlefsen, T.: *Oidipus, a talány megfőjtője*. Budapest, 1997, Magyar Könyvklub.

ja, hogy a zsidó-keresztény kultúra legnagyobb felfedezése a Te, a kapcsolódás lehetősége két személy között.¹³

A *testvériség* e kapcsolatra szorultság megélése. A testvér fogalmában fontos, hogy egyik nem létezik a másik nélkül: ha az egyik testvére a másiknak, akkor a másik is testvére az egyiknek. A fogalomban kivédhetetlenül jelen van a kölcsönösség. Az, hogy rászorulunk egymásra, csak a legújabb kori európai kultúra számára meglepő, az individualizmusnak a személyeket egymástól elválasztó hatása nyomán. A szupervízióban a fejlődés feltétele, hogy a szupervízor és a csoport más szemszögből láttassa a feltett kérdést, mert a szupervizált ezáltal tud kiszabadulni a megakadást okozó hurokból, saját hurkából. Feltétel tehát, hogy egymástól különböző személyek egymástól különböző módon lássák a felmerült kérdést, és ezt a látást odaadják annak, aki kérdez, aki rászorul, és kérdésével elárulja rászorulását a válaszra. A kérdező rábízta magát a többiekre, a többiek pedig ebben a bizalomban találják meg saját helyüket: hogy amit csak ők láthatnak, feltárják a másik segítése érdekében. A kérdező rászorultsága a többiekre, és a többiek ezáltal saját helymegtalálása egyaránt annak élménye, hogy egymás nélkül nem jutunk előre. A kérdés alázata pedig közössé teszi azt az élményt, hogy tudásunknak határa van, és ezt épp a kérdés léte tárja fel.

Az *áldozat*, a *szerelem* és a *kegyelem* három olyan tapasztalat, amely megjelenik a szupervízióban.

Az áldozathozatal elsősorban a szupervízor oldaláról feltétele a folyamatnak. Mivel érző ember saját folyamatokkal, ezért a szupervizált kérdésben többfelől érintett lehet, illetve többirányú indíttatás érheti, hogy akár személyes érdeklődése, akár saját tapasztalatai, értékrendje, vágyai, félelmei szólaljanak meg, és vegyék át az irányítást egy-egy intervenció esetén. Ezek megjelenése fontos, a velük való folyamatos párbeszéd a tudatos fejlesztői működés feltétele, de alapvető, hogy nem irányíthatnak. A szupervízor úgy mond le közvetlenül jelentkező igényéről,

érdekeről, hogy a szerződésnek megfelelően a szupervizált rendelkezésére álljon, belső terét és figyelmét az ő fejlődése szolgálatába állítsa, hogy közben kapcsolatban maradjon a belső mozgásokkal, hangokkal, és figyelje őket. Kettős figyelme nagy fegyelmet és tudatosságot követel, sokszor fájdalmat és feszültséget jelent, mindez azonban a szülést kísérő körülményekhez hasonlít: célja a másik ember születése. Ennek az áldozatnak vagy odaadásnak megvan a helye a lét rendjében, és fontos sajátossága, hogy nélküle nem történik meg a születés, a folyamat elakad, nem mélyül, elveszti hitelességét, energiáit.

A szeretet ebben az összefüggésben fontos motiváló tényező, az odaadás motorja, nélküle valószínűleg nincs, nem jön létre áldozat. Tehát maga a szupervízor is képtelen szeretet nélkül segíteni, odaadni a másiknak belső terét, figyelmét és idejét, de a szupervizált is képtelen arra, hogy a szeretet elfogadó légköre híján fejlődjön. A szeretet a szupervízióban a másik fejlődésének, jobb létének, kiteljesedésének aktív akarása, egyben elfogadása mindannak, ami eközben történik, a másik elfogadása. A szeretet egyetlen igen arra, *ami van*: a másik emberre a maga történéseivel, törekvéseivel, belső rugóival és megakadásaival, egyben a lehető legnagyobb jó kívánása számára, és elköteleződés ennek elősegítésére. Viszont lehetetlen elfogadni a másik embert – és tulajdonképp önmagunkat is –, ha nincs valami biztos tudásunk, pontosabban megnevezve *hitünk* arról, hogy „kimondhatatlan jól van, ami van”,¹⁴ vagyis aminek tudatában, pontosabban hitében semmitől nem ijedünk meg és nem frusztrálódunk. Úgy tűnik, hogy szeretetünk határa *hitünk* határa is: ahol már nem tudunk hinni a megjelent valóság mögötti transzcendens rendben, semmi nem ad biztonságot, ott a szeretet is megszűnik. A szeretet erős, amennyiben erre támaszkodva mer a szupervizált szembeülni esetleges saját sötétségeivel.

A tudás azonban gyakran inkább *hit*, mint fentebb is írtam: talán még pontosabban *bizalomnak* nevezhetném. A megtapasztaltakon

13 Buber M.: *Én és Te*. Budapest, 1991, Európa Könyvkiadó, 18–20. ■ 14 Pilinszky J.: Aranykori töredék. In *Pilinszky János összegyűjtött versei*. Budapest, 1992, Századvég Kiadó, 47–48.

alapszik. Amikor a szupervíziós folyamatban „beakad” a szupervizált, félelem, fájdalom, feszültség, agresszió jelenik meg, esetleg kudarc vagy olyasmi, aminek sötétsége a szupervizorra is ránehezedik, akkor egyedül a bizalom marad, a várakozással teli bizalom, amely a „remény ellenére” (Róm 4,18) is remél.

A SEGÍTŐMUNKA TRANSZCENDENCIÁJA

Minden segítőkészség tartalmaz transzcendens mozzanatot. Annak elismerésén alapszik, hogy az egyik embernek szüksége van a másikra, s így a személy, az individuum rászorultságát, végességét evidensnek tekinti. A végesség, szükség, rászorultság pedig igényli a másik pozitív, segítőkészségét, kiegészítő odaforulását. Mint léttörvény tehát az egész segítőkészség-rendszer azon alapszik, hogy akinek valamiből több van – például energia, tudás, lehetőség, idő stb. –, az ad annak, akinek ebből hiánya támad, és aki számára ez a hiány szorongatóvá vált. A természetben ennek nincs – vagy inkább nagyon ritkán adódik – példája: a kölcsönös érdekszövetség inkább jellemző, a saját érdek érvényesülése a másik kárára, illetve a faj fennmaradásának érdeke az egyén kárára. Természetesen a segítőkészség létét is lehet úgy magyarázni, mint az emberiség szükségletét a fennmaradásra, és mint a gyenge tagok ebből fakadó védelmét, támogatását.

Ugyanakkor vannak kultúrák, ahol a segítségnek nincs erkölcsi értéke és kötelezettsége, legalábbis ami a felnőtt emberek egymásnak nyújtott segítségét illeti. *Margaret Mead* írja a mundugumor kannibál törzsről, hogy náluk ismeretlen a részvétel, illetve az empátia, és kiközösített az, aki ilyen értékek mentén működik.¹⁵ Így még világosabb, hogy a segítség egyfajta luxus a természet rendjében, amennyiben egy bizonyos fokig e nélküli kultúrák élete is lehetséges. A „bizonyos fok” a gyermekek nevelése: ott ugyanis segítség nélkül az élet folytonossága alapjaiban kerül veszélybe.

A segítő oldaláról a képesség a másik kiegészítésére, továbblendítésére, feloldására tulajdonképpen újjáteremtői, megváltói élmény. Megrendítő az is, hogy a segítőkészség során milyen nem várt energiák, ötletek aktivizálódnak, amelyek egyébként szunnyadnak. Egyfajta identitásélmény ez a segítő számára, amely a léttörvény folyamatos megélésének lehetősége felé nyitja: hogy tudniillik mi, emberek egymásra szorulunk, és a minket összekötő jóakarátú, szolidáris, az egymás és önmagunk iránti tisztelettel jellemezhető viszony az, amely fenntartja az életet a Földön.

A segített oldaláról a rászorulás, a bizalom és a kívülről kapott-megerősített erő, világosság, a továbblépéshez kapott segítség olyan létélmény, amely a rászorultság mellé nem a reménytelenség, hanem a megsegítettség tapasztalatát társítja. Ilyen szempontból az a természetes, ha a rászoruló magányt, elhagyatottságot, megalázottságot él át, és nem természetes, ha az ellenkezőjét.

Az életet és nem a pusztulást, a reményt és nem a kilátástalanságot elkötelezetten szolgálni – mindennek megtapasztalása természetfeletti háttérrel tár elénk: „Az élet minden. Az élet az Isten. (...) Az életet szeretni annyi, mint Istent szeretni.”¹⁶

TRANSZCENDENS ELEMELK A SZUPERVÍZIÓS FOLYAMATBAN

I. A meder megteremtése

A szupervíziós segítőkészség alapsajátossága, hogy szigorú keretek között működik. Keretei részben eleve adottak: szakmai megakadások jelentik a témáját, kompetenciája ezen nem nyúlik túl. Időhatárait is tisztán megállapítja: egy-egy folyamatot foglal magában a szupervíziós szerződéskötése, alkalmi előre meghatározott időben és gyakorisággal zajlanak.

A közös munka egyéb keretei a kliens(ek) és a szupervizor megállapodásának függvényei. Ezekre nem térek ki részletesen. Itt igazán az a

¹⁵ Mead, M.: *Férfi és nő – A két nem viszonya a változó világban*. Budapest, 2003, Osiris Kiadó, 198–205. ■ ¹⁶ Tolsztoj, L. Ny.: *Háború és béke*. 2. kötet. Budapest, 2005, Európa Könyvkiadó, 618.

fontos számomra, hogy a keretek, a meder tisztasága biztonságot és otthonosságot teremt a folyamat tulajdonképpen kiszámíthatatlan menete számára.

A szupervízió biztos határokat teremt, nem működik saját kompetenciáján túl, és ezt nyíltan vállalja: ennek az igazságon kívül egyfajta tisztító ereje is van. Ez természetesen minden segítőmunka sajátossága, azonban épp ezen a téren van nagy kísértése a segítőnek, hogy olyasmit is elvállaljon, akár nem is nyíltan, ami nem kimondott, vagy amiben nem kompetens, vagy olyan játszmák kialakulásában vegyen részt, amelyek a változást, a fejlődést eleve megakadályozzák.

A világos határok megszabása a valóság előtti tiszteletet alapozza meg, fegyelmet közvetít, egyfajta feszességet és koncentrációt tesz lehetővé. A lehetőségig tisztává teszi a helyzetet, még mielőtt bármilyen munka elkezdődne. Ezzel egyfajta elkötelezettséget és döntéshelyzetet készít elő, amelyben a tiszta választások megtörténhetnek. Ebben különösen is előtérbe kerül a szupervízió irányultsága: a változásra és a változást lehetővé tevő belső döntésre, belső munkára való figyelem. Az erre fókuszálás eszköze a szupervízió mederteremtése.

Tulajdonképpen az igazi szabadság feltétele a meder tisztasága: a szupervizált ebben tud a legközelebb jutni szabad döntéséhez. Már a keretek kialakítása is közös munka, amennyiben éppen ezt a tiszta döntést segíti elő. Sokszor éppen ezért már itt megáll a folyamat: a játszmák egy része ezen a ponton lefaragódik, és aki nem kész erre, az már itt leakad.

2. Figyelem, nyitottság – jelenlét

„Itt és most”

A szupervízió szemléletmódja teljes egészében a jelenre összpontosít, amennyiben a belátás, a döntés és a változás, a szupervízió célja a jelenben történhet meg. A szupervíziós folyamat

sem egyszerűen időben egymás után következő események sora, hanem inkább a jelen pillanat folyamattá nyílása: sok-sok jelen pillanat együttes érvényesülése, együtt megjelenése egy-egy belátás, az igazság egy-egy megnyilvánulása pillanatában. A jövő annyiban kapcsolódik szorosan e folyamathoz, hogy a szupervízió a jövő felé orientálódik,¹⁷ ám ez az orientáció csak mintegy irányt ad a jelenben folyó munkának, és nem tematizálódik.

Az „itt és most” során, a szupervíziós folyamatban megjelennek azok a párhuzamos történések és izomorfikus, többszintű, komplex strukturális ismétlődések, amelyek egy nagyobb rendszernek, „a szupervizor és a szupervizált személyes és élettörténeti kontextusból származó ismétléseinek ráhelyezéseit foglalják magukban”.¹⁸ Ezek a jelenben zajlanak, és a rájuk adott reflexió, illetve az ebből fakadó megértés szintén a jelenben történik. A szupervizált belső munkája természetesen folytatódik, a változás zajlik, döntés születik, hiszen a szupervízió erre irányul. A folyamat azonban szüntelen *jelen*. A gondolatmenetnek van egyfajta történetisége, a megértés azonban a jelen pillanatban zajlik, és annak mintegy kitágulásában közelíthető meg, a jelenre (arra, *ami van*) való figyelemmel. Ezt fogalmazza meg *Tolsztoj az Anna Kareninában* Levin megvilágosodása, felismerése leírásakor: „Nem emlékezett, ahogy máskor szokott lenni, egész gondolatmenetére (erre most nem volt szüksége). Az érzésbe talált bele rögtön, amely irányította, s ezekkel a gondolatokkal volt kapcsolatban [...]. Most nem az történt, mint a régebbi, kieszelt megnyugtatósnál szokott, amikor az egész gondolatmenetet kellett rekonstruálnia, hogy az érzést megtalálja: épp fordítva, az öröm és a megnyugvás érzése erősebb, élénkebb volt, mint előbb, s a gondolat nem ért az érzés nyomába.”¹⁹

A szupervízióban a jelennel, a jelenben valóval folytatott intenzív kapcsolat révén nyílik meg a transzcendens dimenzió, a „metalépés”, az átkapcsolás lehetősége.

17 Ezt erősíti meg Bagdy E. – Wiesner E.: Szupervízió, önismereti munka és pszichoterápia. In *Szupervízió – Egyén-csoport-szervezet. Supervisio Hungarica IV.*, 2005, 18. ■ 18 Lavemann, L.: A szupervízió és a pszichoterápia hasonlósága és különbözősége. In *Supervisio Hungarica Füzetek – Tanulmányok a szupervízió köréből II.*, 147. ■ 19 Tolsztoj, L. Ny.: *Anna Karenina*. Budapest, 1952, Új Magyar Kiadó, 850.

„Aki Van”

„Nincs más eszközőm, mint saját magam.”²⁰ Fejér Péter mondata mintegy összefoglalja, amit a szupervizor eszköztelenségéről tapasztaltam. Ha nincsenek eszközeim, és kiszolgáltatom magam a helyzet előre nem láthatóságának, maga a kiszolgáltató állapot tesz képessé arra, hogy intenzíven átéljem és vállaljam azt a valóságot, amely történik. Ebből a szempontból úgy látom, minden eszköz egyfajta biztosíték, amely lehet akármilyen jó, mégis valamennyire elzár az elől, hogy teljes kiszolgáltatóssággal adjam át magam a jelen pillanat valóságának.

Fontos tudatosítani, hogy ez esetben a csoportvezetés már egészen mást jelent. Esetleg előrébb megyek, mint a többiek, ha jobban engedem magamban megtörténni a helyzet valóságát, és erre reflektálok, ezt kifejezem. Ez szabhat egy utat, amely segíthet a csoportnak, az egyénnek, de nem én tartom kézben az események irányítását, hanem erőmből telhetően figyelek arra, *ami van*, és ez a figyelem irányít. Hasonlatot használva: az egyik változatban úszni akarunk egy mély és örvényes folyóban, és ehhez sok eszközt használunk: úszógumit, úszódeszkát, csónakot, mentőövet, távirányítót, biztonsági kötelet, bójákat. Mindezt a szupervizor tartja a kezében, és alkalmasint adagolja, kiosztja, s beugrás nélkül is végig lehet evickélni. A második esetben bele kell ugrani a vízbe, és a szupervizor igyekszik figyelni a víz áramát, erősségét, örvényeit, s ennek engedelmeskedve úszik, megfelelő irányokat keresve, mindig a víz folyamatos változására figyelve, és arra hagyatkozva, amit maga a folyó mutat neki. Tisztelet a folyót, és hisz neki, nem felejtkezik el az óvatosságról sem, egyszóval: felelős, aki azonban tudja, hogy nála nagyobb erők hatnak, amelyeknek a természetét csak sejteni lehet.

Mindez nagyon emlékeztet *Andrej Tarkovszkij Sztalker*²¹ című filmjének főhősére, aki két

utazót vezet a Zónába, arra a titokkal teli, veszélyes helyre, ahol minden másképp, kiismerhetetlenül működik. A Zóna a filmben a leigázhatatlan természet öntörvényű világa. Értelmezésben ez a lélek, az emberi belső világ, vagy ha úgy tetszik: magának az életnek a metaforája,²² ahol a vezető sem tud biztosat. Mitől vezető, mitől sztalker mégis? Attól, hogy viszonyulni tud és mer a Zóna kiismerhetetlenségéhez: tiszteletben tartja, nem felejt el, hogy veszélyes, figyeli viselkedését és a jeleket, amelyeket ad, mintegy ráhagyatkozik a Zóna vezetésére. „Hisz a Zónában.”²³

A film egyik jelenetében a sztalker kétségbeesetten próbálja kivenni a Tudós kezéből a bombát, amellyel az véget akar vetni a Zóna körül támadó miszticizmusnak. Mikor nem sikerül, szakadozottan, sírva vall arról, hogy semmije sincs, az emberek megvetik, a gyereke beteg, szegény, egyetlen kincse van: a Zóna. Ez a kifosztottság az, amely képessé teszi arra, hogy vezetni tudjon, beléphessen a Zónába. Mestere, Zordon, amikor a maga javára akarta használni a Zónát, meggazdagodott (ahelyett, hogy halott testvére támadt volna fel, ahogy szerette volna), és öngyilkos lett. A sztalker tudja, hogy addig marad meg a kincse, a Zóna, amíg nem használja ki, nem akarja *valamire* váltani. Ez az önként vállalt és kikerülhetetlen lemondás teszi lehetővé, hogy a sztalker vezessen.

3. Aszkézis, etika

A szupervizor kiüresedettsége

Sárvári²⁴ szerint a szupervizor a művészhez hasonlít, szemben az iparossal, a faberrel. A művész számára a feladat a fontos, a faber számára az én, aki a feladatot végzi. A művész az alkotásban megélt helyzetre figyel, a faber az alkotás sikerére koncentrálna. A művész számára az alkotás folyamata fontos, a faber számára az al-

20 Fejér Péter, az IBS szervezetfejlesztő-szupervizor-képzés tanárának kijelentése egy tanszupervíziós ülésen hangzott el, az IBS képzése alatt, 2003-ban. ■ 21 Andrej Tarkovszkij ezt a filmjét 1979-ben fejezte be a Sztrugackij-fivérek tudományos-fantasztikus regényéből írt forgatókönyv alapján. ■ 22 „A Zóna semmit sem szimbolizál, miként más egyéb sem a filmjeimben: a Zóna – a Zóna, maga az élet, melyen áthaladva vagy megtörök, vagy helytáll az ember. A helytállás attól függ, tudatában van-e méltóságának, képes-e eldönteni, mi lényeges és mi lényegtelen.” Tarkovszkij, A.: *A megörökített idő*. Budapest, 2002, Osiris Kiadó, 192. ■ 23 Kovács A. B. – Szilágyi Á.: *Tarkovszkij – Az orosz film Sztalkere*. Budapest, 1997, Helikon Kiadó, 230. ■ 24 Elhangzott az IBS szervezetfejlesztő-szupervizor szakának tartott előadásában, 2004. április 30-án.

kotás célja. Ha azonban az ént helyezem a középpontba, a folyamat ellen vagyok, ha pedig a sikerre figyelek, meghal a folyamat.

A művészi alkotás folyamata valóban ilyen: az alkotó mintegy kilép az időből, olyan értelemben, hogy elfelejtí a múltat és a jövőt, a jelent viszont a maga végtelenségében éli. Amint elveszti ezt a jelenben létet, kételyei támadnak, elveszti az alkotás lendületét, erejét, a hitet a műben, azt, amit ihletnek hívnak. Magát a művet veszti szem elől, és saját énje kerül előtérbe, s ez az én telve van a múlt és a jövő kibogozatlan gubancaival. Úgy tűnik, az alkotás szabadsága csak a jelenben élhető meg. A jelenben érkeznek, nyilvánulnak meg az ötletek, amelyek addig nem voltak, a jelen szüli a döntéseket, amelyek a harmóniát eredményezik.

Az ötlet megjelenése, az ötleté, amely csak a helyzetben, az itt és mostban tud megszületni és csak ott érvényes, oda tartozik, egyike a legizgalmasabb jelenségeknek. „Nincs olyan módszer, amellyel meg lehetne tanulni kérdezni, a kérdéssel meglátni.”²⁵ A szupervíziós kérdés ötlete is a pillanat szülötte, a műalkotás „szülése” is a pillanat aktuális ihlete nyomán történik. Az ötlet születéséről írja *Gadamer*: [...] „az ötletek mégsem egészen előkészítetlenül jönnek. Eleve feltételezik a még nyitottak felé való irányulást, melyből az ötlet eredhet, ez pedig annyit jelent, hogy kérdéseket előfeltételeznek. Az ötlet igazi lényege [...], hogy eszünkbe jut a kérdés, mely előrehatol a nyitottba, s ezáltal lehetővé teszi a választ. Minden ötletnek kérdésstruktúrája van. A kérdés felötlése azonban már az elterjedt vélemény egyengetett területére való betörés.”²⁶ Vagyis már maga az ötletet lehetővé tevő kérdés is rést nyit a változatlanon. Az ötlet megjelenése tehát nyitottságot, megnyílást előfeltételez, valami meglevő elengedését, elvesztését.

Az ihletett kérdésötlet a szupervízió egyik legfontosabb eszköze. Megszületéséhez olyan szabad tér kell, amelyben helye van a valóságos érdeklődésnek, a valóságos kérdésnek, a „nemtudás” tudásának, amelyből a kérdés formát tud venni. Ennek hagyománya a legrégebb híres kérdezőtől, *Szókratész*től ered: „Tudom,

hogyan nem tudom.” Ez a szupervízió egyik alapfelismerése. „Minden kérdés és tudni akarás előfeltétele a nemtudás tudása.”²⁷ Ez beismerése, felismerése tudásunk felületességének vagy határainak, ehhez látnunk kell bizonytalanságunkat, tájékozatlanságunkat, végül is kiszolgáltatottságunkat. Mi készíthet azonban arra, hogy ezt a bizonytalanságot látni/elviselni akarjuk? Nyilván az igazság keresése, sürgető igénye is. De előbb még kell valami: egyfajta hit, amellyel hisszük, hogy ha elrugaszkodunk a pallórol, a víz fenn fog tartani. Azaz, hogy az igazság keresése, a kérdés megengedése, az ihlet, az ötlet megjelenésének való helyadás „fenntart”, vagyis nem csap be ez az út.

Ezt a hitet, bizalmat a szupervízior ismeri, és erre támaszkodva teszi ki magát a pillanat veszélyének. Ismeri, mert tapasztalja, de nem tudja előállítani, csak meghívni; és a meghívás módja éppen az eszközökről való lemondás, egyfajta kiüresedés. Saját bebiztosítatlansága az, ami a szupervízáltra is biztatólag hat(hat), előhívhatja a benne is meglevő bizalmat és az erre való ráhagyatkozás bátorságát.

A szupervízált azzal, hogy elfogadja a szupervízort vezetőjének, már egyfajta bizalommal van jelen. Ez az alapbizalom annyira fontos, éppen a bizonytalanságba ugrás miatt, hogy ennek érdekében kell minél tisztább helyzetet teremteni az előkészítés és a szerződés során. A szupervízior nem tud bizonyítani, mint egy előadó vagy tanár, de még annyira sem, mint egy tréner. Nem tudja megszerezni a bizalmat, legalábbis nem a teljesítményével, vagyis azzal, hogy mutat valamit, és az lám, működik, amire válaszként bizalmat szavaznak neki a csoport tagjai. Nem tud ugyanis mutatni egy jól működő szupervíziós feldolgozást bizalom nélkül.

Egy egyetemista csoporttal megélt tapasztalatom szerint azok a végzős szociális munkás hallgatók, akik kényszerből, tanrendi elvárás miatt érkeztek a csoportba, és nem bizalommal, harmincórányi, több alkalommal sikeres ülésfeldolgozás hatására sem tudtak/akartak nyitottan belebocsátkozni a folyamatba. A szupervízior szerepe egyszerűen lett volna a bizalmat

25 Gadamer, H.-G.: *Igazság és módszer*. Budapest, 1984, Gondolat Könyvkiadó, 256. ■ 26 Uo. ■ 27 Uo.

ébresztő/kiérdemlő tanára és a folyamatba felvétel nélkül belebocsátkozó szupervizoré. Habár a hallgatók e csoportja azt fejezte ki újra és újra, amit az evangéliumi jelenet résztvevői: „Mutass valami csodát, és akkor hiszünk neked!” (Jn 2,18), amikor a csoport többi tagja révén csodaközelségbe kerültünk, mindig kevésnek bizonyultak a tapasztaltak. Éppen az volt nehéz, hogy ha szupervizortársammal felajánlottuk, hogy vállalják szabadon és világosan kimaradni akarásukat, bizalmatlanságukat vagy gyanakvásukat, félelmeiket, ezt mindig elhárították azzal, hogy készek megnyílni, csak várják a bizonyítékot. Erről a jelenségről többen írnak úgy, mint egyfajta háritásról, amellyel egyébként Jézus is találkozott.²⁸

Visszatérve a kezdő képhez: a faber-iparos tudna valami tetszőt, sikereset alkotni, figyelve az elvárásokat, a változó ízlést, a hangulatot stb. Az alkotó művész, a szupervizor azonban nem tud alárendelődni a siker elvárásának anélkül, hogy el ne vesztené elsődleges figyelmét a folyamat iránt. Ehelyett mást veszít el: éppen magát a sikert. Az e veszteségre való nyitottság nélkül könnyen átcsúszik a siker követelte produkciók megteremtése felé. Miért választja mégis a folyamatot, miért hisz mégis abban, amit az itt és mostban érinthetünk csak meg?

„Nem az a misztikum, hogy *milyen* a világ, hanem az, hogy *van*.”²⁹ A siker a milyenséghez kapcsolható, a folyamat azonban a jelen pillanat létezésében, vagyis abban ragadható meg, amit *Wittgenstein* a misztikum jelenléte helyének tart. „Kétségtől kivül létezik a kimondhatatlan. Ez *megmutatkozik*, ez a misztikum.”³⁰ Az ember több, mint a gondolkodó egó, mint saját érző lény, mert egyik sem a teljesség. Az ember spirituális énje az, amely a szabadon meghozott döntések nyomán lépésről lépésre kibontakozik. A szupervízió a szupervizált szakmai énjének témáin keresztül ezt a szabad döntést segíti, és így végső soron a szupervizált legteljesebb módon önmagává válásának szolgálatába áll.³¹

Hatalom

A szupervízióban a szupervizornak hatalma van, amelyet a szerződés ruház rá. A hatalomnak ez a tiszta formája. Emellett azonban létezik egy másik, mindig jelen lévő, *Ynse Stapert* kifejezésével élve „a sarokban leseledő szörny”, amely a hatalom nem tiszta, nem nyílt formájának gyakorlására készül, és sokszor meg is történik, hogy ez a szörny észrevétlenül uralomra jut.

Ez a szörny leseledik a szupervizorra, amikor például megpróbálja átlátni, megérteni a szupervizált által hozott témát a maga teljességében, s ezzel mintegy fölébe kerül a témának. Minden olyan helyzet, amelyben szakértő, szakember mivoltára hagyatkozva valamely módszert vagy rutinmegoldást részesít előnyben a folyamatra, az „itt és most”-ra való figyelmes ráhagyatkozás és a valóságnak való kiszolgáltatottság helyett, félő, hogy hatalmi pozícióba csúszik. Sőt, talán már az is a manipulatív hatalom veszélyes közele, amikor a szupervizor „tudni véli”, mi is a következő lépés, vagy „érteni véli” a felhozott témát, érzést, élményt, és elgondolása van a folyamat további menetéről. Ha ezek megszületnek is a szupervizorban, hipotetikusán kell kezelnie őket, különben észrevétlenül irányítani kezdi a folyamatot, ahelyett, hogy kitenné magát neki. Számomra már a magabiztosság is figyelmeztető jel, ha eluralkodik rajtam, úgy tűnik, lezárultam bizonyos utak felé.

Minden, ami a szupervíziós folyamat szolgálatában áll, helyéről kikerülve a hatalom eszköze lehet: még a keretek is, ha nem figyelünk rájuk, összebarátkozhatnak a hatalommal.³² Efelől nem lehet biztonságban a szupervizor, s ezért folyamatos párbeszédben kell lennie a „sarokkal”, s számíthatnia kell a hatalom sötét oldalának megjelenésére munkájában. Ez a folytonos figyelem, amelyet alázatnak is nevezhetnénk, a saját határaink – itt a másik szabadságának megőrzése és tiszteletben tartása – megta-

28 Wolff, H.: *Jézus, a pszichoterapeuta*, i. m. 29. ■ 29 Wittgenstein, L.: *Logikai-filozófiai értekezés*. Budapest, 1989, Akadémiai Kiadó, 88. (6.44.) ■ 30 Uo. 6.522. ■ 31 Sárvári Györgynek az IBS szervezetfejlesztő-szupervizor szakán 2004. szeptember 3-án elhangzott előadása alapján. ■ 32 Ynse Stapert az IBS szervezetfejlesztő-szupervizor szakán 2004. március 19-én elhangzott előadása alapján.

pasztalására való nyitottság, és elfogadása annak, hogy ezzel sohasem vagyunk „késznek”.

Ezt az alázatot megközelíthetjük a veszteség szemszögéből: lemondás arról, ami nem illet, tudván, mi illet. Felelősség a meglévő, szükséges hatalom gyakorlataért, és lemondás a hatalom nem nyílt, a másikat szabadon nem hagyó (habár esetleg jó szándékú) használatáról.

4. Tematikus vallási tartalmak

Eddigi szupervíziós tapasztalatomat részben keresztény emberek között szereztem. A témához kapcsolódó esetekben többször is nyíltan felmerült a felhozott probléma összekapcsolása a hittel.

Egy csoportos munka során, a húszéves Natasa esetében a feldolgozás során volt egy pillanat, amikor a lány – őt elhagyó barátairól beszélve, érzelmileg egyre inkább átélve a történeteket, s az egyik, őt megérintő reflexiós kérdésre („Betöltöd-e a benned megjelenő űrt, vagy hagyod, hogy fájjon?”) reagálva – így szólt: „Mindez nem végzetes. Ha más nem, főntről csak vigyáznak rám.”

Ebben a helyzetben az egész csoport visszalépként érzékelte ezt a megjegyzést, és a következő kérdéskörben egyre erőteljesebben irányultak a kérdések arra, amit az egyik csoporttag így fejezett ki: „A fejemben nagyon sok minden rendben van, tudom, hogy így kell... de belül nincs azonosulás. Eszem vagy a szívem szavát kövessem-e?” Illetve: „A sémák azt mondják: minden javunkra válik, de az a kérdésem itt: mered-e átélni azt a fájdalmat, amit legbelül érzel?”

Mínderre válaszolva Natasa eljutott oda, hogy kifejezze az érzéseit, és szembenézzen velük. Úgy tűnt, a csoport és én magam is megtorpanásnak éreztük Natasa hitéhez való „oda-kapcsolását”; és nem azért, mert nem értettünk vele egyet, hanem abban a helyzetben túl korán, túl evidensen, vagyis hiteltelenül hangzó megoldásként éreztük. A csoport minden tagja hitt a gondviselő Istenről szóló keresztény tanításban, amelyet az evangélium így fejez ki:

„Nektek minden szál hajatok számon van tartva. Ne féljetek tehát!” (Lk 12,7). A helyzet valóságában mégsem „működött” ez a tanítás. Valószínűleg azért, amit *Majsai Hideg Tünde* így fogalmaz meg: sok esetben a vallásos emberek közt a szupervízió feladata az, hogy az aktuális helyzetben a hit más területére irányítsák a szupervízált figyelmét.³³

Natasa számára az ismert tanítás, amely nyilván többször megnyugtatta és meggyógyította, most menedékként szolgált, ahová a várható fájdalmak elől futott. Mivel azonban a csoport más irányt kínált neki, elhagyta a menedéket, és továbbment. Úgy tűnik, szüksége volt arra, hogy bejárja ezt az utat, és arra, hogy a csoport továbbsegítse innen.

Mindennek alapján felmerül bennem, hogy a vallás kínálta válaszok, amelyek mély emberi tapasztalatokból fakadnak, és kinyilatkoztatott (Istentől eredő) tanítást adnak, akadállyá is válhatnak, ha „használjuk” őket. Használaton itt azt értem, hogy a valóság elutasításának eszközévé tesszük őket, és olcsón szeretnénk értékekhez jutni, vagyis szenvedés nélkül tapasztalathoz, bejárt út nélkül terepismerethez.

A veszteségek megélése különösen nagy kísértés arra, hogy egymásnak vagy önmagunknak ilyen kevésbé kerülő válaszokat kínáljunk. És éppen a veszteség tényleges átélése kérdőjelezi meg e válaszokat, illetve ad lehetőséget igazságuk valódi átélésére, megszenvedésére.

Egy személyes szupervíziós folyamatban a negyvenéves Lili egyik legfontosabb felismerését is egy ilyen vallásos igazság „használat”-kísérletének köszönhettem. Az egyik alkalommal váratlanul az apácát szomorú voltáról tett egy megjegyzést nekem, aki szerzetes vagyok. Ez megérintett, és visszajeleztem, hogy ez a saját képe az apácáságról, én nem így látom. Ezután arról kérdeztem, milyennek látja Istent. Válasza a következő volt: „Szomorúságon keresztül tudok közelíteni hozzá.” Ezután arról beszélt, hogy a bánat, a lemondás szükségszerű, és Istenhez kapcsolja. Ettől ő gazdagodik, bár más számára ez áldozatnak tűnne. Ő olyanná válik, „mint a szedett fa”, de közben ez az ő odaadásának az útja.

33 Majsai Hideg T.: Az egyházi kontextusban végzett szupervízió jellegzetes elemei. In *Supervisio Hungarica* IV, 2005, 337.

A kereszténységben valóban fontos tanítás a szenvedés békével és hittel való elfogadása és a szeretetből fakadó áldozat ereje. Egyes lelkeségi mozgalmakban nagy hangsúlyt kap az áldozat, az engesztelés, az önként vállalt vezeklés. Ez az irány nem tartozik a kereszténység lényegéhez, bár helyet kap(ott) benne. És mindenkinek vannak olyan időszakai, amikor jobban érti a szenvedés hatalmát, fejlődésre, rendeződésre, tisztulásra lehetőséget nyitó voltát vagy a vezeklés gyógyító erejét. A veszteségek időszaka Lili életének is ilyen nehéz ideje volt: ekkor talált rá az áldozat értelmére. Ugyanakkor Jézus minden hozzá forduló szenvedőt meggyógyított, megsegített, egész életével az Élet Istenét hirdette: „Én azért jöttem, hogy életük legyen, és bőségben legyen” (Jn 10,10).

Mivel úgy éreztem, Lili az általa mondottakat nekem is mintegy kötelezően ajánlja, megfogalmaztam, hogy én egészen másképp élem meg mindezt, és az a nyomás, amely most fölé érkezik, nagyon erősen rám nehezedik. Megkérdeztem, esetleg ismerős-e ez a helyzet neki. Ismeri-e ezt a rányomakodni akaró, kényszerítő elvárást? És ekkor ébredt rá, hogy valahogy mintha fontos lenne neki ez a bánat, depresszív indíttatás, de ő nem teljesen azonos vele. A következő ülésen egészen kicserélődve mondta: úgy érzi, neki már fontos a földi lét is, ezt is, ennek örömét is szeretni.

Ebben az esetben a vallási igazság személyes tapasztalattá vált, beépült Lili életébe, és sok erőt, biztonságot és békét adott neki. Amikor azonban megváltoztak élete körülményei, a megmerevedő és egyoldalúvá váló értelmezés már akadállyá lett: azt megtartva, de túl is haladva rajta tudott Lili új élethelyzetében fejlődni, a kényszerítő erőt lerázva magáról.

5. Párhuzamos történések

A szupervíziós üléseken a szupervízor és a szupervizált, illetve esetenként a csoport más tagja közt megjelenik a szupervizált indulata, indulatáttétele, esetleges viszontáttétele, kiraj-

zolódik a felhozott megakadás képe olyan módon, hogy az itt és mostban ténylegesen is megjelenik, a résztvevők számára érzelmileg, indulatilag átélt módon. Ezek a helyzetek a reflexió mentén feltárulnak, nevet kapnak és megközelelhetőek lesznek.³⁴ A jelenséget ismerjük a terápiás ülésekről, azonban itt egy másik szempontból említem meg.

A párhuzamos történések jelenségének megtapasztalása minden belső munkát intenzíven végző személyben mély hatást okoz. Nemigen van olyan, akit ne rendítenének meg a teljesen váratlan és logikus módon érthetetlen egybeesések. Ezek egyik első leírója és értelmezője volt C. G. Jung, aki a szinkronicitás fogalmát bevezette.

„A szinkronicitás [...] két vagy több nem kazuálisan egymáshoz kapcsolódó, de hasonló vagy azonos értelmi tartalmú esemény időbeli egybeesésének speciális értelme [...] ellentétben a szinkronizmussal, ami két eseménynek pusztán egyidejűségét jelenti.”³⁵ „...minél gyakrabban fordulnak elő, és minél inkább és pontosabban egyeznek meg egymással, annál inkább csökken a valószínűségük, és annál nagyobb mértékben elképzelhetetlenek, vagyis nem tekinthetők többé pusztán véletleneknek, hanem kauzális megmagyarázhatóság hiányában »mégis« rendezettségnek kell felfognunk őket... Ami a »megmagyarázhatóságuk hiányát« illeti, az nem csupán abból áll, hogy az okot nem ismerjük, hanem hogy a mi értelmi képességünkkel el sem tudjuk képzelni.”³⁶

Talán a legmegrendítőbb tapasztalat, amely mindenféle vallásos hit nélkül is elérhető, hogy „vezetve vagyunk”, vagyis amit a kereszténység gondviselésnek nevez, a személy sorsának magasabb szempontú, transzcendens kísérése, óvása, vezetése közvetlenül megtapasztalható a párhuzamos történések esetében.

6. Csoportmozgások, közösségi történések

Mint minden valódi csoportos segítőmunka, a szupervízió is az összetartozás/közösség döbbenetes élményét nyújtja a csoportban részt ve-

34 Sárvári Gy.: Az európai és az angolszász..., i. m. 27. ■ 35 Jung, C. G.: *Emlékek, álmok, gondolatok*. Budapest, 2006, Európa Könyvkiadó, 477. ■ 36 Uo. 478.

vőknek. Ez megnyilvánulhat a kérdés tisztítása során, amikor az esetleges érintettségek kerülnek terítékre, de a személyes élettörténetek is újra meg újra összeérintődnek. Ezek helye a közös, illetve hasonló megtapasztalások és az életről alkotott látásmódok találkozása, illetve a különbségek megrendült tapasztalata, az egymás előtti őszinte vallomások, megnyílások, illetve a megakadások vállalásának tiszteletet keltő tette.

Mivel sem tanácsadás, sem eligazítás nem történik, sőt, fegyelmezetten nem is irányul erre a figyelem, hanem az elfogadó és aktívan előreségítő magatartás válik csoportmércevé, lassan mindenki kikerül a mindenhatóság, mindentudás és folyamatos irányítás kényszere alól, és nő a képessége a folyamat szabad figyelmére, az érzékeny közreműködésre, az öröme, ami a másik esetleg/gyakran nem értett továbblépése miatt születik, illetve saját belső folyamatának ettől független gondozására és felelős figyelmére. Olyasmi történik a csoportban, amit az evangéliumok is ismernek: Isten országa köztetek van... (Lk 17,21), a szeretet nem örül a gonoszságnak, de együtt örül az igazsággal... (1Kor 13,6)

Az egyetlen személyre, azaz a szupervizáltra való figyelem segíti kinek-kinek a saját (egyetlen) személyére való figyelmét, s felszabadítja arra, hogy önmagát egyre inkább elfogadjá, mint egyedi és másokkal mégis közösségbe tartozó személyt.

7. A kérdés

„Aki egyáltalán hagy magának mondani valamit, az elvileg nyitott.”³⁷ Ez a nyitottság kulcsfogalom a gadameri filozófiában. Nemcsak az emberi kapcsolatok alapvető feltétele, hanem minden megismerése is. És nemcsak a szellemi értelemben vett megismerése, hanem egyáltalán: minden tapasztalathoz szükséges a „kérdés aktivitása”. Vagyis ahhoz, hogy tapasztalni tudjunk – írja Gadamer –, szükséges, hogy nyitottak legyünk arra, hogy a dolog így vagy úgy van, és hogy nem tudjuk, hogy van. Vagyis a kérdés

legmélyén az a tudás van, amelyet Szókratész a nemtudás tudásának nevezett.

Gadamer ezek után részletesen megvizsgálja a kérdés lényegét. „Egy kérdés felmerülése úgy szólván feltöri annak a létét, amire a kérdés vonatkozik.”³⁸ Ez a feltörés az első lépés afelé, hogy egy dolog feltáruljon, s ezért kérdezni nehezebb, mint válaszolni. A kérdés mindig megelőzi a megismerést, és a megismerésnek szüksége van a kérdésre, hogy irányt mutasson a dolog felé. Ugyanis minden tudás áthalad a kérdésen.

A kérdés ingadozást idéz elő pro és contra közt, hogy a „prót a contra tartsa egyensúlyban”. Ekkor igazi, ekkor nyitott a kérdés. Nyitottsága mellett körülhatárolható: különválasztja a biztos feltevéseket a még nyitottaktól. Eszerint lehet hamis vagy igaz: ha eljut addig, ami még nyitott, igaz, ha nem, akkor hamis (ha nem jut el addig a pontig, ami még valóban nyitott) vagy ferde (ha eltér attól az iránytól, ahol a megismerés megszülethetne). A kérdést a vélekedés (görögül doxa) fojtja el, amely általános szeretne lenni.

Hogyan lehet eljutni a nemtudás felismeréséig, vagyis a kérdés bennünk való megszületéséig? Ahogy az ige (megszületik, felmerül, felöltik) jelzi, a kérdezés inkább elszenvedés, mint tevékenység. A kérdezés a továbbkérdés művészete, vagyis a gondolkodásé, amely pedig a kérdés tárgya által hagyja magát vezetettetni, amíg a dolog a maga igazságában feltárul. „Az igazság lehetőségének lebegésbe hozása” a kérdezés lényege.³⁹

A kérdés a szupervízió legsajátabb eszköze. A szupervizált egy kérdésen keresztül mutatja be a hozott esetet, és ez a kérdés jelenti a keretet az eset feldolgozásakor, a feldolgozás fonalát is, és a végén szintén ide csatolunk vissza. A kérdés tehát gadameri értelemben valóban feltöri a mögöttes lévő dolog zártságát, és egyben irányt is szab a továbbkérdésnek, a keresésnek. S mivel a kérdésnek ilyen feltörő szerepe van, kulcsfontosságú, hogy „igaz” legyen, vagyis a még nyitott területig juttasson el. A kérdés csiszolása azt szolgálja, hogy az minél inkább megközeleltse a „még nyitott” területet.

37 Gadamer, H.-G.: *Igazság és módszer*, i. m. 253. ■ 38 Uo. ■ 39 Uo. 254–264.

Gyakori, hogy nehéz megtalálni a hozott témához utat nyitó kérdést. Az igaz kérdésig eljutni ugyanolyan fontos lehet, mint azután maga a feldolgozás. Pedagógusokból álló szupervíziós csoportomban többször előfordult, hogy a témáhozánál hosszú időt töltöttünk el a megfelelő kérdés keresésével. Előfordult, hogy a feltett kérdés (talán szakmai ártalomként) didaktikus volt, vagy ahogy Gadamer nevezi: „pedagógiai”, amelyhez nem tartozik kérdező – erről jegyzi meg Sárvári, hogy ekkor nem személyek, hanem megoldási sémák találkoznak⁴⁰ –, vagy szónoki, amelyhez sem kérdező,⁴¹ sem valódi kérdezett dolog nem tartozik. A szupervizált által hozott kérdés megkeresésének követelménye, hogy személyes és konkrét legyen, önmagában komoly belső munkát igénylő feladat. A jó kérdés viszont végig vezetni tudja a szupervízió folyamatát. Ha elfogadjuk Gadamer megfigyelését, ez azért van, mert a jó kérdés a lehető legközelebb megy, és a lehető legegyszerűsebb utat mutatja a mögötte lévő ismeretlen területhez. A jó vagy igaz kérdés megtalálásának legfontosabb feltétele az, hogy valóban nyitottak legyünk a kérdés által megnyitott dologra. A másik fontos feltétel pedig egyfajta hit abban, hogy nyitottságunk megszüli a megfelelő kérdést, még ha esetenként nehezen is.

Úgy tűnik, a szupervízióban a nyitottság a még nem ismerte és a ráhagyatkozás arra a folyamatra, amely e nyitottsággal – tanulási készséggel – kezdődik, döntő feltétele a szupervízió működésének. A szupervízió a kereső ember eszköze, aki az igazság feltárulását keresi. És a szupervízió reflektív szemlélete ezt a keresést segíti, teszi lehetővé a szupervíziós folyamaton kívül is.

A magyar nyelvben a „keres”, „kér”, „kérdez” egy töről fakadó, finnugor, ősi eredetű igék. A latin „rogare” és az angol „ask” igéhez hasonlóan⁴² bennük is összekötődik a kérdezés és a keresés, kérés fogalomköre: a valamire való rászorultságot, vágyat és e vágy vállalását jelentik.

„Egyáltalán nem tud kérdezni, aki azt hiszi, hogy mindent jobban tud. Kérdezni csak akkor tudunk, ha tudni akarunk, ez pedig azt jelenti: ha tudjuk, hogy nem tudunk.”⁴³

A szupervízióban a feldolgozás során a reflektív (és informatív) kérdések körében is eszközként szerepel a kérdés. Itt azonban a szupervízornak és a csoport tagjainak kell kérdéseket feltenniük, amivel a szupervizáltat segítik mélyebben érteni, másként látni saját témáját. Ezeknél a kérdéseknél többször szembesültem azzal, hogy ha a kérdést feladatnak tekintik a csoporttagok vagy a szupervízor, nehezen tudnak valóban segítő kérdésekre találni; ellenben ha sikerül teljesen a szupervizáltra figyelni, akkor lehet mintegy „rátalálni” arra a kérdésre, amely a hallottak-érezettek alapján megszületik belül, erőlködés nélkül, pusztán a figyelem és nyitottság segítségével.

Erről az élményről ír Gadamer a beszélgetés (dialektikus) folyamatát elemezve: ebben az a művészet, ha az ember nem akarja kikezdeni a másik által mondottakat a gyenge pontjukon, hanem mintegy próbára teszi és maga keresi a mondottak erejét.⁴⁴ A másik megértése kedvéért vissza kell mennünk a mondottak mögé, a szöveg túlra. „A megértés kérdez, értelemlehetőségeket nyit meg.”⁴⁵ Vagyis, ha a kérdések felől közelítünk: akkor tudunk kérdezni, ha valamit már értünk a másiktól, és jobban akarjuk érteni.

Így oda jutunk, hogy a kérdezés módszerét ugyan nem lehet megtanulni, de megmutatkozik az az út, amelyen egyre tisztább kérdések tudnak megszületni. Ennek az útnak a sajátossága a figyelmes jelenlét a másik számára, a megértés vágya és a ráhagyatkozás erre a vágyra: figyelem a bennünk feltáruló nyitottságra.

Ez a fajta jelenlét, a kettős figyelem egyben távolodást is jelent saját képességeim hasznosításának megerősítő rutinjától, mert magamat is kiszolgáltatatom valami nagyobbak, és a másira való figyelmemmel is kilépek magamból. Az énközpontúságból „egyfajta tanulóhelyzetbe vagy kérdezésszituációba”⁴⁶ kerülök: lemondok

40 Sárvári Gy.: Az európai és az angolszász..., i. m. 39. ■ 41 Gadamer, H.-G.: *Igazság és módszer*, i. m. 255. ■ 42 A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Budapest, 1976, Akadémiai Kiadó, 452–453. ■ 43 Gadamer, H.-G.: *Igazság és módszer*, i. m. 254. ■ 44 Uo. 257. ■ 45 Uo. 262. ■ 46 Sárvári Gy.: Az európai és az angolszász..., i. m. 39.

az ismeretek közvetlen biztonságot adó alapjáról, hogy kilépjek – vagy belépjek – a bizonytalansággal együtt járó valóságba.

8. Hipotézis

Gadamer írja Bacon filozófiájáról, arról az elharmarkodott, nem megalapozott következtetésekkel szembeni kísérleti módszerrel, amellyel Bacon az emberi szellemet fogságban tartó előítéleteket kívánta leleplezni: mindez „a szellem módszertani önmegtisztítása”,⁴⁷ „szellemünk hozzáértő irányítása, melyet így megakadályozunk abban, hogy elsietett általánosításokba bocsátkozzék...” Erre szükségünk van, mivel előítéleteink – vélt tudásaink – folyamatosan lezárják előttünk a horizontot. „Aki azt hiszi, hogy mentes az előítéletektől, bizva eljárásának objektivitásában, és tagadja saját történeti feltételezettségét, az a felette uralkodó, ellenőrizhetetlen előítéletek hatalmát, hogy úgy mondjam, hátulról fogja tapasztalni.”⁴⁸ Vagyis az előítélet-mentesség, ahogy az objektivitás lehető-
sege is, merő illúzió.

M. Wheatley, aki a modern természettudományok új szemléletének fényében gondolta át a szervezet működését, felhívja a figyelmet arra, hogy a szervezeti életben igazságkeresésünket még mindig a newtoni világnézet határozza meg, holott a modern fizika már tudja, hogy érzékelésünk befolyásolja a megfigyelt valóságot, s egyetlen megfigyelési szempont kiválasztásakor elveszítjük a többi, hiszen a kiválasztott szempont hat magára a megfigyelt rendszerre is.⁴⁹

Még sincs más, mint előítéleteink segítségével haladni a valóság irányában, tudván, hogy amit bizonyosnak tartunk, egy adott pillanatban illúziónak bizonyulhat, azért, hogy meglásuk, ami előítéleteink „fényénél láthatóvá válik”.⁵⁰ Mint szükséges elégtelen eszközt kell követnünk saját igazságainkat, hogy töredékességük ellenére utat mutassanak nekünk a valóság

tapasztalata felé. Tökéletlenségüket elfogadva, hipotézisként kezelve az igazságról való vélekedésünket, saját határainkat is szem előtt tartva, belátva leszünk alkalmassá arra, hogy nyitottan és bizalommal várjuk az igazság feltárulását. Minderre, úgy tűnik, szüksége van az igazságnak, hogy megjelenessen.

A reflektív szupervízió hipotézisfogalma ennek megfelelően valóban csak ajánlás: felkínál egy lehetséges szempontot a továbbhaladásra, de hangsúlyozottan szabadon hagyja mind a szupervízátat, mind a hipotézis megalkotóját (a szupervízort vagy a csoporttagot). A hipotézis nem hipotézis többé, ha elfelejtkezik arról, hogy tökéletlen, szubjektív és töredékes. Eszköz az úton. Saját felismeréseinket, vélekedéseinket hipotézisként kezelni azt is jelenti, hogy távolságot veszünk azoktól az ítéletektől, amelyek pedig tájékozódásunk alapját jelentik, és elengedve a tájékozódási képességet kitesz-
szük magunkat a nem ismert valóság megjelenésének.

PÁRHUZAMOK A SZUPERVÍZIÓ ÉS AZ EVANGÉLIUM TANÍTÁSA KÖZÖTT

Az evangéliumi szövegek vizsgálata során több olyan pontot találunk, ahol a szupervízióval, annak működésével kapcsolatot fedezhetünk fel. Mivel a szupervízió alapvetően kérdéssel, dialógussal dolgozik, egy evangéliumi párbeszédet választottam ki, hogy megvizsgáljam az esetleges párhuzamos vonásokat. Ez a párbeszéd Jézus és a samariai asszony közt zajlik, és a János-evangéliumban olvasható (4,1–42).

A szöveget gyakran helyezik a Nikodémussal folytatott párbeszéd mellé (Jn 3,1–21), különböző vizsgálati szempontok szerint. Margaret Bierne például hat párt, férfi-női alakmásokat sorakoztat fel a János-evangéliumból, s köztük az egyik a samariai asszony és Nikodémus.⁵¹ Az összehasonlítás nagyon vonzó, hiszen amíg

47 Gadamer, H.-G.: *Igazság és módszer*, i. m. 245. ■ 48 Uo. 253. ■ 49 Wheatley, M.: *Vezetés és a modern természettudomány*. Budapest, 2001, SHL Kiadó. ■ 50 Uo. ■ 51 Például Beirne, M.: *Women and Men in the Fourth Gospel*. London, 2003, Sheffield Academic Press, 67–105. http://books.google.hu/books?id=cZ68gn0rAWAC&dq=Women+and+Men+in+the+Fourth+Gospel&printsec=frontcover&source=bl&ots=e7w6gk9O1q&sig=7L-fAkNgIQy6kuddoWQy-gDE4IE&hl=hu&ei=UV9DS4HMMIXymwOCT63zBA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CAgQ6AEwAA#v=onepage&q=&f=false

a nikodémusi párbeszéd megszakad, s bizonyos értelemben kudarcos, a szamariai asszonnyal folytatott beszélgetés pozitív változást okoz az asszonyban, és ennek konkrét jelei is vannak.

Ezúttal lemondok az összehasonlításról, és önmagában vizsgálom azt a párbeszédet, amely a leírás szerint „jól működött”.

1. Közéletés

A kiválasztott szöveget nem teológiailag, s nem is irodalmi elemzéssel közelítem meg. Az eddigi kutatások tömör összefoglalását próbálom előrebocsátani, ez azonban csak a tájékozódást hivatott segíteni. Megközelítésem pusztán a dialógus szavain alapszik, a helyzet dinamizmusának vizsgálata. Ugyanakkor némely körülmény ismeretét alapul veszem.

Habár általánosan elfogadott, hogy a vizsgált párbeszéd a feltámadás utáni keresztény (jánosi) közösség hitének kifejeződése, és szimbolikus értelmű, vizsgálatom a ténylegesen leírt-áthagyományozódott mondatokon alapszik. Abban a hitben teszem ezt, hogy a dialógus folyamatában megjelenő dinamizmus ugyanúgy a korai keresztények tapasztalata Jézus működéséről, mint a kifejezett tartalom, tanítás, tehát ez is a Jézus-élmény, a Jézussal megjelent kinyilatkoztatás része.

A kiválasztott szöveg a János-evangéliumban található, amely *Takács Gyula* szerint eleve „dinamikus jellegű”, szemben a statikusabbán építkező szinoptikusokkal.⁵²

2. Műfaj

Irodalmi

A kiemelt szentírási részlet műfaja a platóni dialógusból eredő úgynevezett tanító párbeszéd, a hermetikus irodalomban is ismert tanítási for-

ma, amelyben a tanítvány kérdez, de a választ félreérti, és így alkalmat teremt a mesternek, hogy tanítását kifejtse. A kútnál lezajlott beszélgetés „önmagában zárt irodalmi egység”.⁵³

Dramatikus szerkesztését felvonásokra is lehet osztani: ebben az esetben az első felvonás az, amikor Jézus és az asszony beszélgetnek, s ezt követi két másik: Jézus és a tanítványok, majd Jézus és a falusiak találkozása.⁵⁴

A helyzet ugyanakkor intim: más szereplő nincs jelen, a „művészi kialakított párbeszéd”⁵⁵ két személy között zajlik.

A párbeszéd irányítója Jézus.⁵⁶ Ő kezdeményezi, és dinamikailag is ő vezeti. Ugyanakkor beszélgetőpartnere, a szamariai asszony „kritikus és kreatív”⁵⁷ társ e beszélgetésben. Nem „Jézus szavait visszhangozza”, hanem „igazi partner egy teológiai párbeszédben”.⁵⁸

Biblikus

A szöveg az Ószövetségből ismert „kútnál történt találkozások” típusába tartozik. Ennek általános jegyei: egy idegen férfi találkozik egy fiatal leánnyal, beszédbe elegyednek, majd a történet vége eljegyzés és házasság lesz. Idetartozik Izsák felesége, Rebekka és Ábrahám szolgájának találkozása, illetve Jákob és Ráchel találkozása. (Jákob neve a jézusi párbeszédben is felidéződik.)

E típusú történetnek messzemenő teológiai vonatkozásai voltak: a házasság metaforikus képe volt Jahve és Izrael kapcsolatának. Így a Jézussal találkozó szamariai asszony azon jegyessé váló fiatal lányok utóda és típusának újabb megtestesítője, akik Isten és népe házassági szerződéssel leírt kapcsolatát szimbolizálták.⁵⁹

Még megjegyzendő, hogy a feminista katolikus teológia több képviselője a katolikus egyház és benne a nők lehetséges új, kreatív, egyenrangú működési formáját látja szimbolikusan a szamariai asszonyban.⁶⁰

52 Takács Gy.: A Jn 4 elemzése. In uő: *Az újszövetség irodalma – Jézus élete*. Budapest, 1999, Paulus Hungarus – Kairoosz, 183. ■ 53 Schwank, B.: *János*. Szeged, 2001, Agapé, 153. ■ 54 Farkasfalvy D.: *Testté vált szó – Evangélium Szent János szerint*. Eisenstadt, 1986, Prugg Verlag, 127. ■ 55 Schwank, B.: *János*, i. m. 152. ■ 56 Dr. Lenkeyné dr. Semsey K.: *János evangéliumának magyarázata*, 47. <http://152.66.64.20/gergo/biblia/jbooks%5CJn.%201.htm> ■ 57 Chennattu, R.: Nők az egyház küldetésében – A Jn 4 értelmezése. *Pannonhalmi Szemle*, 2008/2., 13. ■ 58 Uo. 17. ■ 59 Uo. 16. ■ 60 Balode, D.: Samaritanerin – eine neue Identität von Frauen in der Kirche. *ESWTR Yearbook* 11 (2003) <http://www.eswtr.org/yearbooks-previous.html>

3. Szerkezet

Bevezetésül egy tömör összefoglaló szentírási elemzést közlünk Neal M. Flanagantól, amely különösen a szöveg szerkezeti vázát vizsgálja.⁶¹

„Ez bizonyosan az egyik legdrámaszerűbben szerkesztett rész az evangéliumban. Különböző szereplők szólalnak meg – (1) az elbeszélő; (2) Jézus; (3) a samariai asszony; (4) a tanítványok; (5) a város népe –, és máris egy színházban érezzük magunkat. A jelenet másik jellegzetessége, hogy a drámai játékban kiürül a színpad az asszonnyal folytatott párbeszédhez (8. vers), a tanítványokkal való beszélgetés előtt pedig az asszony távozik el (28. vers). Az asszony korszója, amit a 28. versben otthagy, színpadi jel, azt sugallja a közönségnek, hogy vissza fog még térni. Még drámai haladás is van az asszony és a város népe hitbéli tudásában. Mivel Jézus zsidó (9. vers), a szereplők úgy hisznek benne, mint egy prófétában (19. vers), majd mint Krisztusban (25–26., 29. vers), és végül a világ megváltójaként (42. vers) fogadják.

Ez a kitűnően szerkesztett fejezet két központi dialógusra épül: az első Jézus és az asszony között, a második Jézus és a tanítványok között folyik. A szerkezet a következőképpen épül fel:

BEVEZETÉS (1–6. versek), amelyben Jézus elindul Júdeából Galileába, észak felé. Útközben áthalad Szamarián, Szikarnál délben megpihen Jákob kútja mellett (amit még ma is használnak).

ELSŐ DIALÓGUS (7–26. versek), Jézus és a samariai asszony között, témájuk:

- a) *Az élő víz* (7–15. versek): Jákob kútjának vizét fölülmúlja az a víz, amelyet Jézus fog adni, »örök életre szökellő vízforrás lesz benne« (14. vers). *Átmenet*: Jézus tudása az asszony múltjáról az asszonyt a hit felé mozdítja: »Uram, látom, próféta vagy« (19. vers).
- b) *Imádás lélekben és igazságban* (20–26. versek): »De elérkezik az óra, s már itt is van,

amikor igazi imádói lélekben és igazságban imádják az Atyát« (23. vers). Az asszony a Messiásra illő gondolatokkal kezd foglalkozni, Jézus azt mondja, ő az.

MÁSODIK DIALÓGUS (31–38. versek), Jézus és a tanítványok között, témájuk:

- a) *Jézus eledele* (31–34. versek): »Az én eledelem, hogy annak akarátát teljesítsem, aki küldött, s elvégezzem azt, amit rám bízott« (34. vers).
- b) *Az aratás* (35–38. versek): »Emeljétek fel szemeteket, és nézzétek meg a szántóföldeket, már megértetek az aratásra« (35. vers).

KONKLÚZIÓ (39–42. versek). A samariaiak hite: »Tudjuk, hogy valóban ő a világ üdvözítője« (42. vers).»

Egy másik szerkezetet ajánl Takács Gyula,⁶² már az asszonnyal folytatott dialógus elemzésével:

Elő párbeszéd (4,9–10): szimmetrikus szerkesztésű: J-A.

Második párbeszéd (4,11–15): hármasszerkesztésű: A-J-A, magasabb síkon zajlik.

Harmadik párbeszéd (4,16): hármasszerkesztésű: J-A-J.

Negyedik párbeszéd (4,19): hármasszerkesztésű: A-J-A+J.

Itt a párbeszéd megszakad, és a tanítványokkal való párbeszédben folytatódik, amelyben megismétlődik ugyanez a szerkezet.

Rekha Chennattu szerint a tanítványokkal kapcsolatos jelenetet többen későbbi betoldásnak tekintik, amely beékelődik Jézus és a samariaiak találkozásának jelenetébe.⁶³

4. Körülmények

A jelenet értelmezéséhez fontos néhány tényező tisztázása. Ezt Flanagan írásának alapján teszem, az ő szerkezeti vázlata szerint, kiegészítve más kutatók meglátásaival. Mindegyelőtt Rekha Chennattu megjegyzésével

61 Flanagan, N. M., OSM: *Az evangélium János szerint és János levelei*. <http://mek.niif.hu/00100/00188/html/4janos.htm#2,1-4,42> I. Epizód: Új kezdetek ■ 62 Takács Gy.: A Jn 4 elemzése, i. m. 183–190. ■ 63 Chennattu, R.: Nők az egyház küldetésében..., i. m. 15.

kapcsolódva a fentebb tárgyaltakhoz: bár úgy tűnik, hogy a szöveg nem egy valóságos történet egyszerű leírása, szerzője mégis „művészi-en és ügyesen helyezte természetes környezet-be”⁶⁴ a történetet.

a) „A zsidók viszonya a samariaiakhoz, akik északról Galileával, délről Júdeával voltak határosak, hagyományosan rossz volt. Krisztus előtt 772 körül az asszír hadsereg erővel megszállta Észak-Izraelt, lakosságát deportálta, s azok soha nem tértek vissza; elhagyott földjükre idegeneket telepítettek be, akik a századok folyamán részben átvették Izrael vallását, ám a zsidók mindig utálattal tekintettek rájuk, mint afféle félpogány hódítókra (2Kir 17,23–41 adja a történet rövid összefoglalóját). Ezért jogosan lepődhetett meg az asszony, amikor Jézus egyszer csak szóba állt vele, és még arra is hajlott, hogy a vizeskorsójából igyék.”⁶⁵

Régészeti és történelmi adatok alapján tudjuk, hogy Garizim hegyén állt a Jahve-templom a Krisztus előtti IV. századtól, majd ezt a Krisztus előtti II. századtól Zeusz-templommá akarták alakítani, és ez valószínűleg meg is történt. Esetleg szidoniak lakták Szikemet.⁶⁶ Krisztus előtt 114–111-ben⁶⁷ *Johannesz Hürkanosz* leromboltatta a templomot és a várost. Jézus idejében gyéren lakott volt. Majd csak Krisztus után 72-ben építik újjá Neapolisz, Nablusz néven. Jézus idejében tehát romokban hevert. Ezért jelöli az evangélista Szikart mint tájékozódási pontot.⁶⁸ A három-négy számba jöhető helység közül legvalószínűbben a ma Tell Balata nevet viselő egykori faluról van szó a szövegben, ezt nevezték Szikarnak. Ez nem azonos Szamaria városával, amely tizenkét kilométerre fekszik a ma is pontosan azonosítható Jákob kútjától. Az ott lakók a korban elterjedt vélekedés szerint „esztelenek”, ahogy a Sir 50,25 (LXX) alapján olvassuk, s ezt írja Lévi testamentuma⁶⁹ is.

A pogányokkal, félpogányokkal való érintkezést a Tóra is tiltotta. Ezért Jézus barátságos viselkedése merőben szokatlan, csak úgy érthető,

hogy „ő nem a Tóra alapján alakította ki saját Isten-képét, hanem saját Isten-ismeretének a fényében értelmezte, mit is akar Isten közölni a Tórában”.⁷⁰

b) „A 6. versben Jézus nagyon emberi, ül a kútnál, kimerülve az utazástól. János rendszerint jóval istenibb színnel festi meg Jézus portréját. Az asszony is nagyon emberi. Az, hogy délben jelenik meg a kútnál (6. vers), jóval később, mint ahogy a falu asszonyai szokták méríteni aznapi vizüket, arra utalhat, hogy a város társadalmában elszigetelt lehetett a helyzete. Mivel erkölestelen volt, magára maradt, csak férfibarátai körében forgott. Mégis ő az, aki Jézus gyógyító erejű szavaitól új erőre kap, és népének misszionáriusa lesz. Az Úr szava kimozdítja az elszigeteltségből, arra indítja, hogy higgyen és misszionáljon.

c) Az elbeszélés, mint ahogy ez Jánosnál gyakran megtörténik, különböző időperiódusokat von össze. Úgy tűnik, ez erős utalás az egyház föltámadás utáni samariai missziójára, ahogy azt Fülöp, Péter és János tevékenysége is bizonyítja az ApCsel 8,4–25-ben. Vonatkozhat ez még János közösségének élettörténetére is, ez a közösség magába foglalta a samariai megterteket is, akik visszahatottak a közösség életére. Arra szeretnék utalni ezzel, hogy János irodalmi technikája csodálatos mélységgel és fordulatokkal teli. Különleges sajátossága a két-szintű ábrázolás. (...) Nekünk, XX. századi olvasóknak kissé szokatlanul léteznek *történetileg kettős szintek is. A Jézus életének ideje alatt megtörtént eseményeket átszínezik a későbbi, a János közösségének idejében történt események. Ebben a fejezetben a víz az örök életet szimbolizálja, amelyet az igazság Lelke ad, ez a teológiai kettős szint. Másrészt a samariai asszonnyal való találkozás át- meg átszövődik a későbbi, a föltámadást követő, samariaiakra vonatkozó utalásokkal, ez a történeti kettős szint.*

d) Végül meg kell jegyeznünk, hogy a samariaiak megtérése nem csodás jelek hatására tör-

64 Uo. 13. ■ 65 Flanagan, N. M., OSM: *Az evangélium János szerint és János levelei*, i. m. ■ 66 *Delcorra* hivatkozva írja Schwank, B.: *János*, i. m. 147. ■ 67 Vagy 128-ban: lásd Gál F.: *János evangéliuma*. Budapest, 1987, Szent István Társulat, 86. ■ 68 Kroll, G.: *Jézus nyomában*. Budapest, 1982, Szent István Társulat, 262. ■ 69 Nem kánoni, az Újszövetség előtti írás. ■ 70 Török L.: *Jézus és a Tóra*. In Tarjányi B. (szerk.): *Út, igazság, élet – Biblikus tanulmányok*. Budapest, 2009, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 304.

ténik, hanem *Jézus szavának erejére*: »S az ő szavát hallva még többen hittek benne..., mert magunk is hallottuk, és most már tudjuk, hogy valóban ő a világ üdvözítője« (41–42. sorok). János Jézusnak erre az életadó szavára fog rátérni a következő epizódban.⁷¹

5. Asszonnyal beszél

A kortárs zsidó erkölcsi rend tiltotta a férfiaknak az asszonnyal való beszélgetést. *Semsey Klára* írja: „Erubim 53b, Joma 66b, Kidduschin 70l megtiltja az asszony köszöntését, üdvözlését. A rabbik illetlen dolognak tartották az asszonnyal való beszélgetést. A rabbinövendékeknek akkor is felrötták, hogy asszonnyal beszélgettek utcán, ha történetesen az illető felesége vagy leánytestvére volt beszélgetőpartnere.”⁷² Ezek társadalmi szabályok voltak.⁷³

Az pedig, hogy milyen asszonnyal beszélgetett Jézus, más szempontból megint csak erkölcsi tiltás alá esett: „Zsidók esetében – és nagyon valószínű, hogy ez a samaritánusok esetében is így volt – már a 4. és 5. házasságkötést sem engedélyezték. Egy asszony Jézus korában legfeljebb háromszor mehetett férjhez.”⁷⁴ Ez az írástudók állásfoglalása volt, a törvényben nincs erről rendelkezés, viszont az egész korabeli Keleten szokás volt.⁷⁵

Elfogadva azt a széles körben elterjedt felfogást, hogy a szövegrész a feltámadás utáni jánosi közösségnek szólt, és annak helyzetét tükrözi, feltűnő, hogy az asszony szerepe milyen kulcsfontosságú (az egész János-evangéliumban is), pozitív, illetve, hogy szerepel az ezzel kapcsolatos ellenérzés, meghökkenés megemlítése is a férfitanítványok részéről.⁷⁶

Jézus korában újszerű kapcsolatáról a nőkkel több evangéliumi jelenet tanúskodik: „nem értékeli le, még csak nem is kritizálja a nőket”,⁷⁷ ellenkezőleg, környezetében többen állandó szereplők, tanítványai között is vannak nők,

többször megvédi őket, asszonyoknak jelenik meg feltámadása után, és rájuk bízva a hír átadását.

6. A szöveg vizsgálata

Szituáció⁷⁸

Amikor Jézus megtudta, hogy a farizeusok úgy értesültek, hogy ő több tanítványt szerez és keresztel, mint János – noha Jézus maga nem keresztelt, csak a tanítványai –, elhagyta Júdeát, és visszatért Galileába, így keresztül kellett mennie Szamarián. Odaért Szamaria egyik városához, Szikarhoz, ez annak a földnek a közelében volt, amelyet Jákob fiának, Józsefnek adott. Ott volt Jákob kútja. Jézus elfáradt az úton, azért leült a kútnál. A hatodik óra felé járt az idő. Egy samariai asszony odament vizet meríteni. (Jn 4, 1–7)

A szövegrész bevezeti a párbeszédet. Bár nagyon valóságosnak tűnik, több szerző kételkedik történeti hűségében: Szamarián nem kell keresztülmennie annak, aki a Jordán völgyében is felfelé haladhatna Galilea felé, bár azt az utat forróbbnak, kellemetlenebbnek tartották.⁷⁹ A szinoptikusoknál pedig ellenkező előjelű történeteket olvasunk arról, hogy Jézust nem fogadták be a samariaiak, de ő leinti tanítványait, mikor azok meg akarják büntetni őket. Jézusnak Szamariához való viszonya tehát másként tűnik fel a szinoptikusoknál, mint Jánosnál. Ez legalábbis összetett kérdés.

A kút földbe ásott aknája nem emelkedett ki kávéval, s a mai napig beazonosítható, bár mai állapotában kútháza van. Érdekes módon eredeti formájának bizonyos hagyománya is megőrződhetett vagy felújult, mert a középkori ábrázolásokkal szemben (például a *Magyar Anjou Legendárium* 1320/40 körüli ábrázolásán⁸⁰) Veronese hires XVI. századi képén is kávéatlan, alig jelzett, a föld felszínéből alig kiemelkedő kút Jákob kútja.⁸¹

71 Flanagan, N. M., OSM: *Az evangélium János szerint és János levelei*, i. m. ■ 72 Dr. Lenkeyné dr. Semsey K.: *János evangéliumának magyarázata*, i. m. 48–49. ■ 73 Farkasfalvy D.: *Testté vált szó...*, i. m. 132. ■ 74 Dr. Lenkeyné dr. Semsey K.: *János evangéliumának magyarázata*, i. m. 47. ■ 75 Gál E.: *János evangéliuma*, i. m. 89. ■ 76 Chennattu, R.: *Nők az egyház küldetésében...*, i. m. 13. ■ 77 Wolff, H.: *Jézus, a pszichoterapeuta*, i. m. 112. ■ 78 Az idézett bibliai szöveg a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat fordítását veszi alapul. ■ 79 Lenkeyné Semsey K.: *A nők az Újszövetségben, az Újszövetség a nőkről*. Budapest, 1993, Kálvin Kiadó, 76. ■ 80 www.oszk.hu/.../virtualis/3/kodex/mal/n59.jpg ■ 81 *Die Bibel in Bildern. Schatzkammer der Malerei*. Köln, 1987, Naumann&Göbel, 176–177.

A helyszín világosan van leírva, illetve az időpont és a szereplők is: eltávoznak a tanítványok (ez csak a következő szakaszban válik világossá, mintegy magyarázatul), Jézus egyedül marad, és egy samariai asszony érkezik. Nem tudjuk, melyik városból, Szikarból vagy Szamariából, a „samariai” általánosabb megjelölés. De azt tudjuk, hogy vízért jön, Jézusról pedig azt, hogy elfáradt az úttól.

A jelenet tehát nagyon valóságos, természetes. Ebben az életszerű helyzetben indul a párbeszéd a két szereplő között.

A beszélgetés vizsgálata

– A *kontaktus felvétele*: Jézus egyszerű kéréssel fordul az asszonyhoz. Az ezzel teremtett szituáció először is természetes (meleg van, nincs korsója, az asszonynak van, és ez női munka), másrészt maga a megszólítás ténye barátságos (nem szokás zsidóknak megszólítani samariaiakat, mert elutasítják őket). A megszólítás tartalma ennél is több: Jézus saját rászorultságát fejezi ki, bízza a másik jóindulatára, ezzel egyenrangúvá teszi (egyébként nincs a beszélgetésben leírva, hogy egyáltalán kapott volna vizet, ez talán azt is jelenti, hogy szomjúsága nem volt követelőzően kínos). A szokástól eltér, és ezzel „helyzetbe hozza” a másikat is: az nem tud rutinosan reagálni.

– A *kontaktus felvétele az asszony oldaláról*: Az asszony kérdez. Kérdésében csodálkozás van, nem úgy történik találkozása az idegen férfival, mint várta. A meglepődést az okozza, hogy viselkedése a szokásostól eltérő: általában nem történt meg, hogy zsidók leereszkedjenek a samariaiakhoz. Jobb is erre rákérdezni: véletlen-e, észrevette-e a másik, mi van e mögött? Kérdésében megjelenik a mindennapi megszokott és az ettől való eltérés: „Te zsidó, én samariai, és szakadás van köztünk.” Ugyanakkor egy definíció is ez: kiki azonos a népével, vallásával. Ez az első öndefiníció és a másik számára is egy lehetséges megközelítés: te a néped, a nyelved, a vallásod vagy.

– *Elbizonytalanítás (2)*. „Nem jók a definícióid.” „Ha ismernéd...” Tehát nem ismered, sem engem, sem „Isten ajándékát”. Az állítás megint elbizonytalanítást céloz. Az asszony válaszul a szokatlan helyzetre a megszokottat említi, bár kérdésként, de mintegy szabályként, és ezzel szinte lehetőséget ad annak visszaállítására, ami biztonságosan bevett szokás. Most Jézus továbbmegy a helyzet szokatlanságának létrehozásában: „Nem az vagyok, akinek gondolsz, definiálsz, aminek látszom... Akkor ki vagyok?” Megint kaput nyit, most az érdeklődés felé. „Lehetne tudnod, amit most nem tudsz... Hogy ki vagyok.”

Másrészt van itt valami, „Isten ajándéka”, amely egyértelműen transzcendens és pozitív, „amely élő vizet jelentene neked, és ez elérhető számodra. Vagyis kaphatnál valamit, ami ajándék. Hogy mit, az is titokzatos, szimbólum, de egyértelműen pozitív: víz (szükséges), élő (az étellel kapcsolatos, az életet szolgáló, életre vezető).” Élővíz: ez szokatlan szókapcsolat, valamennyire érthető, talán, hogy nem állott víz, esővíz, hanem forrásvíz, de a kifejezést ebben az értelemben használták.⁸² A szó különlegessége is érdeklődést kelt.

Még egy rejtett utalás: „Ha ismernél engem, akkor most mást tennél: kérnél, hogy adjak neked.” Vagyis Jézus saját működési mintáját kínálja követésre: ő is kért, olyat, amit reálisan kaphat, és az asszony kérhetne olyat, amit reálisan kaphatna.

– *Kísérlet (2.) a biztonság visszaállítására*: Nincs vödör, a kút mély – két realitás szembeállítása Jézus ajánlatával. Ez egyben az élővíz szimbolikus kifejezésének egyszerűbb, mindennapi értelmet próbál adni. Ellentmondást lát saját értelmezése és az elhangzott szavak (ajánlat) között. Az ellentmondást esetleg abban látja feloldódni, ha Jézus nagyobb Jákobnál, az ósatyánál. Nagyobb: vagyis patriarchánál is nagyobb, amire nincs példa a történelemben, esetleg Mózes jöhetne számításba. De esetleg olyasmi csodát el lehetne képzelni, mint Mózes vízfakasztása.

⁸² Lenkeyné Semsey K.: *A nők az Újszövetségben...*, i. m. 77.

Itt nyílik egy új szint az asszony számára, saját vallásos meggyőződése alapján: Jákob említése a csodák lehetőségét eleveníti fel, a transzcendenshez való közvetlen kapcsolódás lehetőségét, s emögött más, az Írásban leírt esetek képe merülhet fel, amikor a transzcendenssel kapcsolatban lévő ősatyák a népnek enni-inni adtak. Az asszony valóban elszakad a mindennapiság szintjétől, de saját világtképeinek megfelelően, vagyis saját világtértelemezésének biztonságában értelmezve a hallottakat.

Másrészt Jákob említése a közös ősatya említése is: akkor még nem váltak külön a samariaiak és a zsidók. Az asszony megint azt a kérdést érinti, amely első megszólalásánál is jelen volt: „Te zsidó, én samariai”, kettőnk közt szakadék – és közben kapcsolat? Itt most új definíció jelenik meg: „Közös ősatyától származunk, tehát van közünk egymáshoz.” Akár úgy is, mint egyenrangú leszármazottaknak. Vagy provokatív ez a kérdés: az „ősatyánk” érthető úgy is, mint aki a samariaiaké, hiszen ott van náluk a Jákobkút, és a hagyomány is az övék. Vagy gúny lehet benne, hitetlenkedés, hiszen képtelenség, amit Jézus állít. A „csak nem vagy tán nagyobb” fordulat köznapiságával, negatív bevezetésével az utóbbi értelmezés érzelmi körét mozdítja meg.

– *Megkülönböztetés: két szintet elválasztó.* Jézus elválasztja a két értelmezési síkot: ez a víz – az a víz. „Ez a víz, a látható, itt iható, amit kértem... ez olyan, ami után újra megszomjazik, aki issza.” Olyan momentumot emel ki a víz tulajdonságai közül, amely a kiszolgáltatottságot és mulandóságot hangsúlyozza. A másik víz ezzel szemben nem mulandó, és ezt még egy kifejezéssel megerősíti: „örök életre szökellő” vízforrás. Erős, mozgalmal és élő kép: innen szökell az örök életbe. Az értelmezést ezzel egyértelműen transzcendens irányba viszi, és tiszta helyzetet teremt, a választás lehetőségét élesíti. Ugyanakkor ismét említi az „én adok” kifejezést, ami az ígéretet, a lehetőség érzését erősíti a hallgatóban.

– *Szimmetrikus nyitottság: az asszony kérése.* A kérdés most kifejezett, de indoklása még min-

dig a két szint összekeveredéséről tanúskodik. Jézus transzcendens értelemben ajánlja a vizet, az asszony pedig a kútra járás és szomjúság e világi fáradalmait és szenvedését kívánja megoldani vele.

A párbeszédben ettől a pillanattól látszik mindkét oldalról azonos nyitottság. Az asszony is kért, ezzel ő is kiszolgáltatódott, szükségét fedte fel, és bizalmat fejez ki a másik jóindulata iránt (hogy az adni fog).

– *Jézus intervenciója:* Mivel az asszony továbbra is ragaszkodik a két szint keveredéséhez, és úgy tűnik, ezzel a biztonságához is, ezért Jézus intervenciót alkalmaz. Intervenciója, mint minden ilyen eszköz, azt a célt szolgálja, hogy a másikat segítse kimozdítani abból, ahol megragadva lebévult. Az asszony erre akkor adott felhatalmazást, amikor kért. Ez egyben a szerződés kötés pillanata is. Kér tehát, hogy kapjon, megtehető, ami ehhez segíti hozzá.

Az intervenció kényes terület előhozását célozza. „Hívd férjedet, és jöjj” – ez a helyzet az Ószövetségből ismert, amikor a Bírak könyve 13,2–24 szerint az angyal hírül adja Sámson születését Mánoahnak és feleségének. Ott is a városon kívül, a mezőn történik a találkozás Isten embere és egy asszony közt, és az asszony ott is elfut, és a férjét hívja. Tehát az intervenciónak van egy veretes, vallási hagyományokra utaló formája is.

Ugyanakkor egy olyan terület tisztázását is szolgálja, amely végig ott van a háttérben: férfi és nő beszélget, tanúk nélkül, elhagyott helyen. A visszatérő tanítványok majd meg is lepődnek, hogy Jézus asszonnyal beszélget, mert a helyzet szokatlan. Azért is, amit a körülmények jelentenek (intim helyzet), és azért is, mert az asszonyokat általában nem becsülték sokra a komolyabb, elvontabb témák megbeszélése, tanítása terén. A férj említése, hívása kizárja a férfi-női dinamizmus kettejük közti mélyülését, illetve világos határokat rajzol. Ahogy a beszélgetés első részében éppen a határok átlépése volt az intervenció, úgy most a határok keresése.

– *Kísérlet a menekülésre: az asszony féligazsággal válaszol.* Részben igaz, amit mond, rész-

ben nem. Elköteleződött Jézus ajánlatának megszerzésére, kérte is tőle, másrészt a számára kellemetlen kérés – hozza a férjét – kikerülendő. Nem azt mondta, hogy özvegy, sem azt, hogy elvált vagy leány, hanem hogy „nincs férjem”. Ezzel némi zavart feltár életének erről az oldaláról, de nem részletezi: hogy egy utat, hogy ez homályban maradjon. Viselkedésében egyfajta kettősség érezhető: ahogy értette is, nem is Jézus szimbolikus beszédét, úgy most igazat is mond magáról, meg nem is. Ugyanolyan leragadás érezhető itt is. Nem utasítja el a kérdést, kérést, de nem is tárja fel az igazságot. Mezsgyén van, a kettő között: itt sem, ott sem, itt is, ott is.

– *Tiszta helyzet teremtése:* Jézus a közölt féligazságot tisztán kibontva kimondja. „Őt férjed volt, s akid van, az nem férjed.” Ez a pont kemény: szembesítés, konfrontáció. Napvilágra hozza, amit az asszony rejtgetett, amit nyilván szégyellt, de mindenképpen homályban tartott. Ami itt meglepő, hogy mindehhez nem társul minősítés, értékítélet. Vagyis olyan kontextusban hangzik el az igazság, hogy az nem ítélt, nem zár ki, nem utasít el. A valóság feltárlása ilyen módon nem kelt védekezést, hiszen nincs támadás. Az elfogadó, békés légkörben elhangzó-megjelenő nehéz igazság tiszta helyzetet teremt, és energiát szabadít fel: azt az energiát, amely a rejtgetéshez volt szükséges.

Sőt, Jézus nemcsak az asszony életének jelent vonatkozásait nem ítélt el, hanem külön kiemeli, hogy „így igazat mondtál”: ami azt jelenti, hogy ebben a tisztább értelmezésben értve igaz, amit az asszony mondott. Ezzel a kettős, homályba takaró fogalmazásból kiemeli és egy tisztább kommunikáció világába hozza az asszony szavait, de ezzel együtt őt magát is. Vád helyett („nem mondtál teljesen igazat”) átértelmezi az elhangzottakat: „Amit mondtál, ebben az (általam megvilágított) értelemben a teljes igazság.” Ez a szemlélet a másik mondatainak nem a tartalmát vizsgálja, hanem a mondatot mint bóját kezeli, amelyhez hozzá vannak kötve a mélyben nem látszó súlyok, melyeket nem jelez a bója, de feltételezi őket. E súlyok megérintése-kitapo-

gatása a bójával jelzett hely megismeréséhez tartozik. A hozzá kötött súlyok megtalálása nem tette hamissá az asszony mondatát, hanem igazabbá, mélyebben igazzá.

Ebben az elfogadó légkörben tudja magát is elfogadni és újradefiniálni az asszony. Akkor ő, akinek öt férje volt, és most nem férje van, nem egy megvetendő és bujkálásra kényszerült senki, hanem egy személy, a másik személy mellett, figyelmet és tiszteletet kap, a gyengédség árnyalatával. Csak a gyengéd szeretettel teli elfogadó légkörben vagyunk képesek úgy látni magunkat, ahogyan vagyunk: ekkor merjük elengedni a védekezés és a szégyen mechanizmusait. Ez az élmény önmagában új látást, új szemléletet ad.

– *Újradefiniálás, új biztonság:* Az asszony megtalálja Jézus új identitását: „Látom, próféta vagy.” Azzal az állítással, hogy „ha ismernél”, most azt szegezi szembe, hogy „rájöttem, ki vagy”. Az értelmezés figyelembe veszi Jézus addigi szavait, amelyek egy transzcendens háttér megnyitására irányultak. Ugyanakkor a „látom” szó tapasztalatot jelez: „Az a tapasztalatom veled, hogy úgy viselkedsz, mint gondolom, a próféták. Te is egy ilyen vagy.” Itt tehát bezárni látszik egy kinyílt kaput, amelyet Jézus a 2. szakaszban nyitott: „Azt hiszed, tudod, de nem tudod, ki vagyok.” „Már tudom, ki vagy, ez a kérdés már nem kérdés.”

Ezzel a definícióval viszont az asszony új biztonságot teremtett, amelyben már tud mozogni: ha Jézus próféta, akkor a vallással kapcsolatos dolgok tartoznak hozzá. A legfontosabb kérdésként veti fel azt, ami a szamaritanusokat és a zsidókat elkülöníti: Hol kell imádni az Istent? Ezzel ismét felveti az őt foglalkoztató kérdést az elszakadás, elkülönülés, szakadék témájáról. Ebben a kérdésben az is benne foglaltatik: Melyik tanítás a helyes – hol kell imádni Istent?

– *Eloldás a kérdés szintjéről:* Jézus válasza először is közvetlen, bizalmat kérő: „Hidd el nekem...” Ez az odafordulás a legkomolyabb tiszteletet fejezi ki. Ebből még inkább látszik, hogy nem ítélte el, mint előbbi szavaiból. Tanítja és tanításra méltatja az asszonyt, ami nemcsak az asszonyi és samariai mivolttal szembeni, a kor-

ban bevett magatartásformák semmibevétele, hanem a bűnös állapoton is átlép.

A válasz nem foglal állást az asszony által felvetett kérdésben. Az ebben a formában nem megválaszolható, mert az asszony olyan dimenzióban él, ahol a vagy-vagy igazsága érvényesül. Jézus ezzel szemben megint egy másik dimenziót nyit: új időt, új órát hirdet, amely már itt is van. Ebben az új időben nem helyen imádják az Atyát, hanem lélekben és igazságban. Ezzel elold a kérdés/probléma feszültségétől, és másra irányítja a figyelmet. Sem ez, sem az nem a helyes, hanem a hogyan: lélek és igazság. Az igazság pedig már az előbbi szakaszban megjelent, odavette az asszonyt azok közé, akik igazat mondanak, féligazságot közlő mondatának feltárásával. A szakadás helyébe tehát olyan szintet állít, ahol nincs szakadás.

Mivel Jézus kimondta az igazságot, és ez felszabadította az asszonyt, ezért itt az Isten (Atya) imádásának helye nyílt meg. Az itt és most pillanatának hangsúlya erősödik, amikor azt mondja: az óra már itt is van.

Ugyanakkor Jézus is kitér a két fél közti különbség megnevezésére: „Isten, akit ti nem ismertek – akit mi ismerünk.” Ez ismét visszautal arra, ahogy a beszélgetés 3. szakaszában kinyitott egy kaput: „Ha ismernél...” Ezt az asszony a próféta megnevezéssel bezárta, de a kapu most újranyílik, Istenre vonatkoztatva. Jézus emlékezteti rá: „Nem tudod, nem ismered, pedig azt hiszed, hogy ismered és tudod.” Az itt és most pillanatának megteremtése, és a „nem tudod, pedig azt hiszed, hogy tudod” kimozdító hatása az abszolút jelenbe hozza az asszonyt.

– *Megszólal a mély-én:* Ez az első alkalom a beszélgetés alatt, amikor az asszony nem kérdez, nem reagál, felel vagy kér, hanem vallomást tesz, belső meggyőződéséről vall. Az eddig kérdező, kérő, magát takargató asszony személyiségének mélye szólal meg: „Tudom.” Ez nem egyszerűen hit, hanem mély meggyőződés, olyasmí, amelyen alapszik az ember élete.

Ez a meggyőződés arra irányul, hogy eljön a Messiás, és tudunkra ad mindent. Ebben

benne van egy olyan Isten képe, aki nem hagyja magukra híveit, hanem Messiást küld hozzájuk, és tanítja őket, nem hagyva őket bizonytalanságban, tévedésben. Olyan valaki eljövételében, tehát létezésében hisz, aki „mindent” tudunkra ad, vagyis a töredezett, bizonytalan létet teljessé és értelmessé teszi. Ezek szerint az asszonyban a töredezettség megtapasztalása mögött mélyen ott él a vágy és a tudás arról, hogy ez nem a végleges állapota mindennek, illetve a segítség biztos reménye.

Ez a biztos, reményteli, mélyről fakadó tudás a személyiség magjának megnyilvánulása, az itt és mostban megszülető biztonság, amely eloldódott az eddigi, felületesebb biztonságoktól és béklyóktól, s szabadon tud megnyilvánulni.

Jézus bizalma, elfogadása az asszony iránt, a tanításba való bevonása, a tanított igazság szabadságot és mélyebb értelmű Isten-képet jelentő szavai tették lehetővé, hogy az asszony eljusson saját lelke mélyére, és ott biztos, reményteli tudást találjon, amely találkozik azzal a világgal, amit Jézus közvetít neki. Identitása ezáltal egészen új alapokon fogalmazódik újjá: eljutott belső forrásáig, az élővízig, amelyet Jézus ígért neki.

– *Az identitás megnyilatkozása:* Jézus kimondja, ki ő. Vallomást tesz ő is, válaszul az asszonyéra. Amiről előbb azt mondta, „ha ismernéd...”, amiről azt mondta: „ti nem ismeritek”, most feltárja az asszonymak: „Én vagyok az.” Válaszul az asszony magára találására Jézus is feltárja saját identitását.

Ennek formája, az énközlés ószövetségi alapokon áll. Jahve szólt így Mózeshez a csipkebokorból. A mondat folytatása azonban új értelmezést ad: „Aki veled beszélek.” A mondat első és legfontosabb értelme, hogy a Messiás, akiről az asszony vallott, az, akivel ő beszél: itt és most. A másik értelme, hogy a Messiás az, aki beszél, kapcsolatban van vele.

A beszélgetés menete alapján a következő vázlatos szerkezetet állítom fel:

1–5.: A bizalom légkörének megteremtése

6. A szerződés alapja – kérés, elkötelezettség
7. Intervenció
- 8–9. Konfrontáció
10. A saját identitás újradefiniálása, leragadás
11. Intervenció
12. A saját identitás újradefiniálása
13. Válaszul a saját identitás kimondása, a szerződés teljesülése

A szupervízióra emlékeztető sajátosságok:

- egyenlőség, kölcsönösség vezetett és vezető között
- elbizonytalanítás: kimozdítás a megszokott látásból
- nyitás: csodálkozásra, vágyra készítetés
- mintaműködés: kérek, te is kérhetsz
- a helyzet tisztítása, tiszta döntéshelyzet előkészítése
- intervenció
- konfrontáció
- szerződéskötés, a szerződés kereteinek betartása
- itt és most, a pillanat valósága
- módszer: „a természet síkjáról áttér a természetfölöttire”.⁸³

A beszélgetés hatása

Közben visszatértek tanítványai, s meglepődtek rajta, hogy asszonnyal beszélget. De egyikük sem mondta: „Mit akarsz tőle?” Vagy: „Miért beszélgetsz vele?” Az asszony otthagya a korsóját, sietve visszatért a városba, és azt mondta az embereknek: „Gyertek, van itt egy ember, aki mindent elsorolt, amit csak tettem. Ő volna a Messiás?” Az emberek kitódultak a városból, és odasereglettek hozzá. (Jn 4,27–30)

Az asszony otthagya korsóját elfut a városba. Erős érzelmi hatás alatt áll, siet, dolgait elhagyva, közlésvágy, megosztásvágy, lelkesedés van benne. Megosztja, amit a leginkább meg tud fogni a vele történt eseményből: „Mindent elmondott, amit csak tettem: vagyis ismeri az életem folyását, és ez nem nyomasztó, hanem megrendítő, felszabadító, kommunikációra sarkalló élmény.”

Ez a felszabadultság, amely átüt a szövegen, és amely azonnal egy közösségi gesztus felé mozdít: kommunikációt indít, kontaktusfelvételt és mögötte osztozásvágyat. A magát elfelejtő lelkesedés, amelyet főként a korsó otffeledése mutat, a beszélgetés átfordulása akcióba a szupervízió katartikus pillanataiból is ismerős.

Másfelől a szupervízió számára alapvető fontosságú, hogy ne szakadjon el a szakmai, működésbeli valóságtól, és a feldolgozás végén vissza kapcsoljon oda. A valóság, az élethelyzet természetes megjelenése és a szupervízióban történetek bele/visszakapcsolása a működésbe a szupervízió célja.

A pillanat sokak fantáziáját megragadta, és úgy találják, hogy az asszony, aki esetleg éppen azért ment délben a kúthoz, mert a közösségből kirekesztett személy volt, most megváltozva saját maga áttöri az emberektől elválasztó falat, és kontaktusba kerül velük: a vele történt változás legfontosabb jele éppen a megváltozott kapcsolat az emberi közösséggel.

A beszélgetés értelmezése

Közben a tanítványok kérték: „Mester, egyél!” De ő azt felelte: „Van eledelem, csak nem tudtok róla.” A tanítványok erre tanakodni kezdtek egymás közt: „Csak nem hozott neki valaki enni?” Jézus erre megmagyarázta: „Az én eledelem, hogy annak akaratát teljesítem, aki küldött, s elvégezzem, amit rám bízott. Vagy nem így beszéltek: Még négy hónap, és itt az aratás? Nos, azt mondom nektek: Emeljétek fel szemeteket, és nézzétek meg a szántóföldeket: már megérték az aratásra. Az arató már most megkapja bérét, s termést gyűjt az örök életre, hogy együtt örüljön, aki vet, azzal, aki arat. Mert igaza van a szólásmondásnak: Más vet és más arat. Nos, azért küldtelek benneteket, hogy learassátok, amit nem ti munkáltatok. Mások fáradoztak, s ti az ő munkájukba álltatok bele.” (Jn 4, 31–38)

A tanítványokkal is – szinte ismétlődve – az előbbi beszélgetés két szintje zajlik: a természetes, látható szint (étel, evés) és a spirituális szint („Van eledelem, az pedig az, hogy teljesítem Atyám akaratát”). Ugyanígy: „Négy hónap

⁸³ Gál E: *János evangéliuma*, i. m. 93.

van még az aratásig, mondjátok ti, s ez a gyakorlatban látható valóságos idő – de már itt is van az aratás ideje, nem a gyakorlati értelemben, mondom én.” A két szint kétszer is elvlik egymástól, egymást felerősítve, a láthatóból a nem láthatóba átkapcsolva.

Jézus ez a párbeszéd rész is úgy mutatja be, mint aki tudatosan kimozdítja beszélgetőpartnereit vélt biztonságukból, mindennapi rutinjaikból s ezáltal szokott gondolatmenetükből. Új szemszöge tágasságot teremt, fellazít, elold, és folyamatosan kaput nyitogat a spirituális dimenzióknak.

Ha párhuzamot vonunk, akkor ez a csoportos szupervízió helyzete volt: van is a jelenetben egy csoportdinamikai helyzet, amikor Jézus szövegére nem nyíltan felelnek, hanem egymás között reagálnak rá, és Jézus csak sejteti, belehallgatva, mi történik köztük. Itt maga idézi, szólaltatja meg tanítványait („Vagy nem így beszéltek?”), és erre felel meg. Ekkortól meg is szűnik a dialógus, és előadásba, tanításba lendül, nagy távlatokba, összefüggésbe állítva a jelenlévők munkáját, életét.

Következmények

Abból a városból sokan hittek benne a samariaiak közül, az asszony szavára, aki tanúsította: „Mindent elsorolt, amit csak tettem.” Amikor a samariaiak odaértek hozzá, kérték, hogy maradjon náluk. Két napig ott is maradt. S az ő szavát hallva még többen hittek benne. Meg is mondták az asszonnak: „Most már nem a te szavaidra hiszünk, mert magunk is hallottuk, és most már tudjuk, hogy valóban ő a világ Üdvözítője.” (Jn 4,39–42)

A rész a saját tapasztalat, a saját tanulás folyamatát ábrázolja. A tanúét, aki először tapasztalta, hogy „Jézus a világ Üdvözítője”, vagyis az övé is, és a szava hatására elinduló „samariaiakét”, akik „még többen” saját tapasztalatot szerezve mind hisznek, mert „magunk is hallottuk”.

A szupervízió a felnőttek számára egyedül hatékony tapasztalati tanulási formának megfele-

lően úgy működik, hogy a benne részt vevők saját addigi tapasztalataihoz kapcsolódva, azokkal integrálódva tud új (ön)ismeretre, szemléletre segíteni. A samariaiak mondata: „Magunk is hallottuk..., tapasztaltuk, átéltük, amit először te közvetítettél, és ezért hiszünk: az változtatta meg a hitünket, szemléletünket, hogy magunk is átéltük, amiről beszéltél.” A samariaiak számára a samariai asszony hitelesítő, lelkesítő tanú volt, aki a kezdeti lökést adta ahhoz, hogy merjenek belebocsátkozni egy saját tapasztalati tanulási folyamatba. A szakasz sokak szerint a korai jánosi közösségekben élő női teológusok és misszionáriusok (nő-apostolok) jelenlétét igazolja.⁸⁴

ÖSSZEGZÉS

A szupervíziós folyamatot vizsgálva néhány olyan csomósodási pontot vettem szemügyre, amelyek a folyamatban részt vevők számára transzcendens élményt nyújtanak, vagy egyszerűen: a transzcendens valóság tudatában működnek. Bár állásfoglalásom szerint minden segítőmunka eleve természetfölötti háttér előtt zajlik, a szupervízió különösképpen, összetevőiben is többféleképpen kapcsolódik a látható valóságon túlra.

A kereszténység és a szupervízió néhány közösnek látszó sajátosságát áttekintve nyolc olyan elemet találtam, amelyet részletesebben is megvizsgáltam. Ezután az evangéliumi tanításból egy párbeszédet elemeztem részletesen, abból a szempontból, hogy milyen párhuzam van a szupervízió működése és Jézus gyakorlata között: két, alapvetően dialogikus formában zajló és változást célzó folyamatot hasonlítottam össze.

A további kutatás irányulhatna Jézus más, szupervíziós tünő „módszerére”, olyan, új nézőpontot megjelenítő eszközre, mint a példabeszéd, a paradoxon stb., illetve meg lehetne vizsgálni a Nikodémussal zajló párbeszédet is, mint egyfajta megakadást, ahol a végeredmény nem a kívánt-célzott változás lett.⁸⁵

84 Chennattu, R.: Nők az egyház küldetésében..., i. m. 15. ■ 85 Itt szeretném kifejezni köszönetemet Székelyné Kováts Eszternek, Sárvári Györgynek és Keserő Károlynak a tanulmányhoz fűzött reflexióikért: szakmai segítségük inspiratív és eligazító volt.